

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU
SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Johanna Aaltonen ja Aino Rinne

Tekniikat ja vinkit haltuun!

Neuropsykiatrisen diagnoosin saaneiden lasten ohjaaminen lastensuojelun
arjessa

Opinnäytetyö

Kevät 2023

Sosiaaliala Ylempi AMK-tutkinto

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Tutkinto-ohjelma: Sosiaalialan ylempi tutkinto-ohjelma

Tekijä: Johanna Aaltonen ja Aino Rinne

Työn nimi: Tekniikat ja vinkit haltuun! Neuropsykiatrisen diagnoosin saaneiden lasten ohjaaminen lastensuojelun arjessa.

Ohjaajat: Katri Turunen, SeAMK yliopettaja. Minna Niemi, TAMK, yliopettaja

Vuosi: 2023

Sivumäärä: 61

Liitteiden lukumäärä: 1

Opinnäytetyö toteutettiin yhteistyössä Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialueen sijaishuoltoyksikkö Lasten- ja nuortenkoti Vanamon kanssa. Työn tavoitteena oli saada tutkittua tietoa sosiaaliohjaamisen menetelmistä, joilla tuetaan neuropsykiatrisia piirteitä omaavan lapsen kasvua ja kehitystä. Tutkimuskysymyksiksi muodostuivat seuraavat: 1. Millaista on neuropsykiatrisen diagnoosin saaneiden lasten sosiaaliohjaus lastensuojelussa ja miten sitä voidaan kehittää? ja 2. Mitä ohjaamisen menetelmiä yksikössä käytetään?

Opinnäytetyön teoreettinen viitekehys koottiin lastensuojelun kokonaisuudesta, sosiaaliohjauksesta, yleisimmistä neuropsykiatrisista diagnooseista, neuropsykiatristen diagnoosien mukana tuomista haasteista, sekä neuropsykiatristen lasten kanssa työskentelystä. Opinnäytetyömme tutkimusosuus toteutettiin laadullisena toimintatutkimuksena. Valitsimme tämän tutkimusmenetelmän, sillä kohteenamme oli oman työmmme kehittäminen yhdessä työyhteisön kanssa. Tiedonkeruu tapahtui Learning cafe-menetelmällä. Työpaikkamme tiimipäivissä selvitimme työntekijöiden ajatuksia sosiaaliohjaamiseen liittyvistä menetelmistä, jotka ovat onnistuneita neuropsykiatrisen diagnoosin saaneiden lasten kanssa toimiessa. Analysoimme aineiston sisällönanalysillä ja koostimme tulosten perusteella arkea helpottavan ja tukevan visuaalisen oppaan neuropsykiatrisen diagnoosin omaavan lapsen ohjaamisen menetelmistä. Opasta testasimme työpaikkamme kehittäjäryhmällä.

Tutkimustulosten perusteella yksikössä käytettävät ohjaamisen menetelmät kohdistuvat lasten toiminnanohjaukseen, tunnetaitoihin, itsesäätelytaitoihin, rauhoittumiskeinoihin ja aistisäätelyyn. Tämän lisäksi aineistosta ilmeni yleisiä sosiaaliohjaamisen kannalta tärkeitä tekijöitä kuten ohjaamisen ja tiimityöskentelyn lähtökohtia, erityislapsen ymmärtämiseen ja yleisiin pelisääntöihin liittyviä tekijöitä. Tärkeintä neuropsykiatrisen diagnoosin omaavan lapsen ohjaamisessa on ympäristön ja toiminnan muokkaaminen lapsen tarpeita vastaavaksi. Erityinen lapsi tarvitsee aikuisilta erityistä ymmärtämistä. Arjen tavoitteet ovat tärkeä asettaa taitojen mukaisiksi ja riittävällä ennakkoinnilla lisätään onnistumisten mahdollisuutta.

¹ Asiasanat: sijaishuolto, neuropsykiatrisen häiriö, sosiaaliohjaus, menetelmäosaaminen.

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Degree programme: Master's Degree Programme in Social Services

Authors: Johanna Aaltonen and Aino Rinne

Title of thesis: Techniques and tips to master! Guidance of children with a neuropsychiatric diagnosis in the everyday life of a child welfare unit

Supervisors: Katri Turunen, SeAMK, principal lecturer, Minna Niemi, TAMK, principal lecturer

Year: 2023

Number of pages: 61

Number of appendices: 1

The thesis was carried out in collaboration with the foster care unit, Lasten- ja nuorten koti Vanamo, in the South Ostrobothnia welfare region. The aim of the thesis was to gather research-based information on social guidance methods that support the growth and development of children with neuropsychiatric traits. The research questions were as follows: 1. What does social counselling for children with neuropsychiatric diagnoses look like in child welfare, and how can it be developed? and 2. What methods of counselling are used in the unit.

The theoretical framework of our thesis was compiled on the basis of the overall understanding of child welfare, social counseling, the most common neuropsychiatric diagnoses, the challenges that come with neuropsychiatric diagnoses, and working with children with neurodevelopmental disorders. The empirical part of our thesis was conducted as a qualitative action research. We chose this research method to develop the work done in our workplace. Data collection was conducted using the Learning Cafe method. During our workplace team gathering days, we explored employees' thoughts on methods of social guidance that they felt were successful when working with children with neurodevelopmental disorders. We analyzed the data using content analysis and created a practical and supportive visual guide on guidance methods for children with neurodevelopmental disorders. We tested the guide with our workplace development group.

Based on the research results, the guidance methods used in the unit focus on children's management of operations, emotional skills, self-regulation skills, calming techniques, and sensory regulation. In addition, the material revealed general factors that are important for social guidance, such as the principles of guidance and teamwork, factors related to understanding children with special needs and general rules. The most important aspect of guiding a child with a neuropsychiatric diagnosis is adapting the environment and activities to the child's needs. A special child requires special understanding of adults. It is important to set everyday goals that are in line with the child's skills, and by sufficient anticipation, the possibility of success can be increased.

¹ Keywords: foster care, neurodevelopmental disorders, social counselling, methodological competence

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä	1
Thesis abstract	2
SISÄLTÖ	3
Kuva-, kuvio- ja taulukkoluetelo	5
1 JOHDANTO	6
2 YLEISIMMÄT NEUROPSYKIATRISET HÄIRIÖT	8
2.1 Autismikirjon häiriöt	8
2.2 ADHD ja ADD	10
2.3 Touretten oireyhtymä ja tic-oireet	11
2.4 Oppimisvaikeudet ja kielenkehityksen häiriöt	12
3 SOSIAALIOHJAUS LASTENSUOJELUN TYÖKENTÄLLÄ.....	13
3.1 Sosiaaliohjauksen määrittelyä	13
3.2 Lastensuojelu prosessina	15
3.3 Sijaishuolto lastensuojelun palveluna	16
3.4 Erityislapset lastensuojelun asiakkaana	17
3.4.1 Arki neuropsykiatrisen diagnoosin kanssa	18
3.4.2 Tukea arkeen erilaisin menetelmin	20
4 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS.....	23
4.1 Opinnäytetyön tavoite, tarkoitus ja tehtävä	23
4.2 Tutkimusmenetelmä	24
4.3 Aineistonkeruu	25
4.4 Aineistonanalyysi	26
4.5 Oppaan kokoaminen	28
4.6 Eettisyys ja luotettavuus	29
5 OPINNÄYTETYÖN TULOKSET	32
5.1 Sosiaaliohjaus ja sen kehittäminen lastensuojelussa	32
5.2 Yksikössä käytettävät ohjaamisen menetelmät	35
5.2.1 Toiminnanohjauksen tukeminen	36

5.2.2	Tunnetaitojen vahvistaminen	39
5.2.3	Itsesäätelykeinojen harjoittelu	41
5.2.4	Rauhoittumiskeinojen tukeminen	43
5.2.5	Aistisäätely ja aistiherkkyydet huomioiduksi arjessa	45
6	OPINNÄYTETYÖN JOHTOPÄÄTÖKSET	48
7	POHDINTA.....	51
8	LÄHTEET	54
	LIITTEET	61

Kuva-, kuvio- ja taulukkoluetelo

Kuva 1. Erityislapsen ymmärtäminen ja ohjaamisen lähtökohdat.	33
Kuva 2. Pelisäännöt erityislapsen ohjaamiselle ja tiimityöskentelyn lähtökohdat.	34
Kuva 3. Sisällysluettelo.	36
Kuva 4. Keinoja ohjaamiseen, jolla tuet lapsen ja nuoren oman toiminnanohjausta.	37
Kuva 5. Arjen struktuuri tukee toiminnanohjausta.	38
Kuva 6. Toiminnasta toiseen siirtymisen tukeminen.	39
Kuva 7. Tunteiden tunnistamisen harjoittelu.	40
Kuva 8. Tunteiden käsittelyn tukeminen.	41
Kuva 9. Itsesäätelyn tukeminen.	42
Kuva 10. Itsesäätely.	43
Kuva 11. Työkaluja rauhoittumisen tukemiseen.	45
Kuva 12. Aistikokemusten mahdollistaminen.	46
Kuva 13. Aistiherkkyksien huomioiminen.	47
Kuvio 1. Teoreettinen viitekehys.	7
Kuvio 2. Toimintatutkimuksen spiraalimalli (mukaillen Suojanen 2004).	25
Kuvio 3. Oppaan viisi pääosiota.	28
Taulukko 1. Esimerkki alkuperäisen ilmausten pelkistämisestä.	27
Taulukko 2. Esimerkki alaluokkien muodostamisesta.	27
Taulukko 3. Esimerkki pääluokkien muodostamisesta.	28

1 JOHDANTO

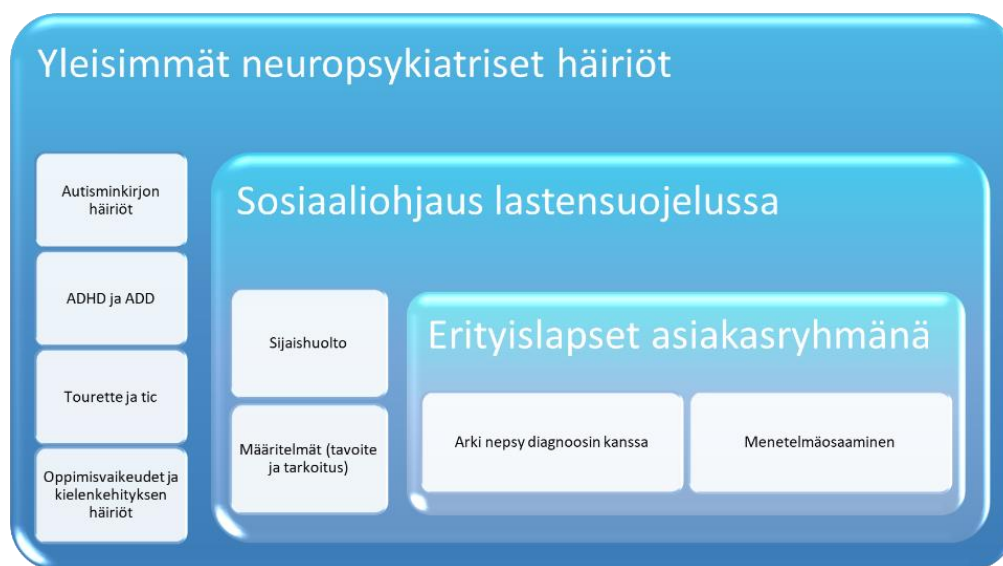
Uskomme turvallisen lapsuuden olevan jokaisen mielestä yksi tärkeimmistä turvattavista asioista maailmassa. Suomessa hyvinvointialueet ovat vastuussa lasten turvallisuudesta, kasvusta ja kehityksestä erilaisten palveluiden tuottamisen avulla. Opinnäytetyömme kontekstina on sijaishuollon toteuttaminen lastensuojelutoimenpiteenä, joka tarkoittaa lapsen väliaikaista tai pitkäaikaista sijoittamista pois kodistaan. Tämä tapahtuu, kun lapsen hyvinvointi on vaarassa ja muut keinot eivät ole riittäviä. Sijaishuollon tavoitteena on turvata lapsen kasvu ja kehitys sekä edistää hänen hyvinvointiaan. (Lastensuojelulaki 417/2007.)

Opinnäytetyömme keskittyy neuropsykiatrisen diagnoosin saaneiden lasten sosiaaliohjaamiseen sijaishuollon arjessa. Tässä opinnäytetyössä käytämme lyhennettä nepsy tai nepsylapsi, joka on ammattikielessä tunnettu lyhenne neuropsykiatrisista häiriöistä tai henkilöstä, jolla on neuropsykiatrisia oireita. Terveys- ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) tekemän HuosTa-hankkeen raportin mukaan noin joka kolmannella sijoitetuista lapsista on neurologinen sairaus tai sen epäily (Heino ym. 2016, 71). Neuropsykiatrisille häiriöillä tarkoitetaan kehityksellisiä aivojen toimintaan liittyviä häiriöitä, jotka vaikuttavat yksilön toimintaan ja käyttäytymiseen. (Jäntti & Savinainen 2018, 263–266.) Ajatuksemme tutkittavaan aiheeseen lähti työskentelystämme erityislasten parissa. Kokemuksemme perusteella neuropsykiatrisen diagnoosin omaavat lapset tarvitsevat sijaishuollon yksikössä erityistä ymmärtämistä ja tukea.

Neuropsykiatrisen lapsen ohjaamiseen liittyviin tekijöiden kehittäminen on ajankohtaista, sillä tutkimusten mukaan neuropsykiatristen diagnoosien omaavien lasten määrä on ollut kasvussa merkittävästi 2000-luvulla. Tähän on osaltaan vaikuttanut laajentunut diagnostiikka. Suomen väestöstä noin 15 prosentilla on tiedettävästi neuropsykiatrisen diagnoosi ja tämän luvun arvioidaan kasvavan paremman tietoisuuden sekä tunnistamisen lisääntyessä. (Jäntti & Savinainen 2018, 264.) Useat julkiset keskustelut painottavat, että neuropsykiatrisen diagnoosin saaneiden lasten ohjaamiseen ei osata vastata ja tuen saaminen on rikkonaista. ”Ainoa tukimuoto, jota lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu nepsy-lapselle tarjoaa, on huostaanotto”, kommentoidaan Sos-lapsikylän tuottamassa julkaisussa. (Araneva 2021 & Mäenpää 2019.)

Halusimme lähteä tutkimaan neuropsykiatrisen diagnoosin omaavien erityislasten ohjaamiseen liittyviä toimivia käytäntöjä sijaishuollossa. Tuotimme opinnäytetyömme Seinäjoella sijaitsevaan sijaishuollon yksikköön Lasten- ja nuorten koti Vanamoon, joka tarjoaa sijaishuollon palveluita 6–17-vuotiaille lapsille. Yksikkö on osa Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialueen sijaishuollon palveluita ja pääasiassa lapsilla on neuropsykiatrista oirehdintaa ja käytös- ja tunne-elämän häiriöitä. (Eskoo tuki- ja osaamiskeskus n.d.) Tuotimme yksikön tarpeisiin suunnatun visuaalisen oppaan, joka sisältää hyödyllisiä sosiaaliohjauksen menetelmiä erityislasten ohjaamiseen. Visuaalinen opas helpottaa arjen haasteellisissa tilanteissa ja toimii Lasten- ja nuorten koti Vanamon työn perehdyttämisen tukena. Se on suunniteltu käytännön tarpeisiin, eikä ole vain yksi monista Internetissä olevista vinkkikokoelmista. Ennakoimme oppaan olevan hyödyllinen, koska se on nopeasti saatavilla ja on työntekijän tukena silloin, kun asiakastyön tilanteissa kohdataan erityisiä haasteita ja halutaan keinoja lapsen tai nuoren kanssa toimimiseen.

Opinnäytetyömme on toiminnallinen tutkimus, koska se soveltuu tilanteeseen, jossa kohteena on oman työmme kehittäminen yhdessä työyhteisön kanssa (Kananen 2012, 42). Tutkijoina työskentelemme yhteistyössä tutkimuskohteen kanssa. Tavoitteena on tuottaa uutta tietoa tutkimuksen avulla ja kehittää erityislasten lastensuojelun sijaishuollossa tapahtuvaa sosiaaliohjausta. Opinnäytetyömme teoreettinen viitekehys (kuvio 1) käsittelee neuropsykiatrisia häiriöitä ja sosiaaliohjaamista lastensuojelun kontekstissa.

Kuvio 1. Teoreettinen viitekehys.

2 YLEISIMMÄT NEUROPSYKIATRISET HÄIRIÖT

Neuropsykiatriset häiriöt ovat synnynnäisiä aivojen kehityksellisiä häiriöitä, joiden taustalla vaikuttaa keskushermoston toiminnalliset ja rakenteelliset poikkeavuudet. (Jäntti & Savinainen 2018, 263.) Kehitykselliset neuropsykiatriset häiriöt syntyvät jo sikiövaiheessa ja ilmenevät omina erityispiirteinään, esimerkiksi aistien yli – ja aliherkkyyksinä tai sosiaalisissa vuorovaikutustilanteissa toimimisen haasteina. Lisäksi neuropsykiatriset häiriöt voivat näkyä lapsuusiän kehityksellisinä viiveinä tai poikkeavuuksina. (Parikka, Halonen-Malliarakis & Puustjärvi 2017,11.) Neuropsykiatriset häiriöihin liittyvä diagnostiikka on lisääntynyt 2000-luvun aikana ja arvioiden mukaan 10 prosentilla väestöstä on jokin neuropsykiatrinen häiriö (NäeNepsy n.d.b).

Tyypillisimpiä neuropsykiatrisia häiriöitä ovat autismikirjon häiriöt, aktiivisuuden ja tarkkaavaisuuden häiriöt ADHD ja ADD, Touretten oireyhtymä sekä oppimisvaikeudet ja kielenkehityksen häiriöt (Jäntti & Savinainen 2018, 263–266). Neuropsykiatrisissa häiriöissä osa aivojen rakenteista toimii poikkeavasti, mikä ilmenee esimerkiksi erilaisina tapoina hahmottaa maailmaa. Neuropsykiatriset häiriöt sisältävät usein liitännäisoireita, kuten ahdistuneisuutta, tarkkaavaisuuden haasteita tai pakko-oireisuutta. Neuropsykiatriset häiriöt vaikuttavat usein henkilön kykyyn esimerkiksi säädellä tunteitaan ja käyttäytymistään taikka vaikeuttavat sosiaalisissa tilanteista toimimista. (Särkikangas & Seppälä 2022, 131.)

2.1 Autismikirjon häiriöt

Autismikirjon häiriöt ovat laaja-alaisia varhaislapsuudessa ilmeneviä kehityksellisiä häiriöitä, jotka vaikuttavat olennaisesti aivojen toimintaan ja aistihavaintojen säätelyyn. Autismikirjon häiriöiden vaikeusaste voi vaihdella suuresti henkilöiden välillä. Pääsääntöisesti autismikirjon henkilöt kuitenkin kokevat haasteita vuorovaikutuksen ja kommunikaation alueilla. Lisäksi heillä on usein rajoittuneita, toistuvia ja joustamattomia käytösmalleja sekä hyvin kapea-alaiset kiinnostuksen kohteet. (Socada 2020; Kerola, Kujanpää & Timonen 2019, 23.)

Autismista on julkaistu käypä hoito -suositus tammiskuussa 2023. Maailman terveysjärjestö WHO:n ylläpitää kansainvälistä tautiluokitusjärjestelmää ICD:tä, jonka avulla saadaan

kriittistä tietoa ihmisten sairauksista; syistä ja seurauksista. Autismikirjo on luokiteltu tähän asti ICD 10 luokituksen mukaisesti, joka on sisältänyt muun muassa seuraavat diagnoosit: lapsuusiän autismi, Aspergerin oireyhtymä, disintegratiivinen kehityshäiriö ja epätyypillinen autismi. Uusi ICD-luokitus 11 tulee korvaamaan erillisdiagnoosit ja yhtenäistämään autismikirjon häiriöt yhdeksi kokonaisuudeksi, kun julkaistu versio saadaan suomennettua. (Autismikirjon häiriö: Käypä hoito -suositus 2023.; Autismiliitto 2023.)

Autismikirjon häiriöt ovat yleistyneet niin Suomessa kuin maailmanlaajuisesti. Tämä selittyy osittain tiedon lisääntymisellä, tunnistamisen parantumisella, diagnostisten kriteerien muutoksilla ja palvelujen saatavuuden kehittymisellä. Maailmanlaajuisesti nähdään, että autismikirjon häiriöitä esiintyy väestössä keskiarviolta 1 prosentin luokkaa. Rekisteritutkimuksen mukaan suomalaisista 7–9 vuotiaista 0,76 prosentilla oli autismikirjon häiriö (ICD 10-luokituksen mukainen) vuosina 2013–2015. Autismikirjon vaikeusaste vaihtelee lievästä vaikeaan ja on pojilla nelinkertaisesti yleisempää kuin tytöillä. (Autismikirjon häiriö: Käypä hoito -suositus 2023.)

ICD 10-tautiluokituksen mukaan autismikirjon häiriölle tyypillistä ovat haasteet sosiaalisissa vuorovaikutustilanteissa ja kommunikaatioissa. Kapea-alaiset sekä kaavamaiset kiinnostuksen kohteet sekä toiminnot kuuluvat usein autismin oireisiin, kuten myös voimakas yli- tai alireagointi aistiärsykkeisiin. Autismikirjon häiriöt nähdään pysyvinä, mutta oireiden vaikutus arkeen ja toimintakykyyn voi vaihdella eri ajanjaksoina. Varhainen tunnistaminen on tärkeää arjen tukikeinojen ja kuntoutumisen kannalta. Henkilöllä voi myös ilmetä joitakin autismikirjon piirteitä ilman, että ne vaikuttavat olennaisesti toimintakykyyn ja arjen sujumiseen. (Autismikirjon häiriö: Käypä hoito -suositus 2023.) Varhaislapsuudessa korostuvat kasvatuksellisissa tekijöissä myönteisten käyttäytymismallien opettaminen, kommunikoinnin tukeminen, rajoittuneiden ja toistuvien käyttäytymismalleista ulos pääsemisen harjoittelu. (Kerola ym. 2019, 23.)

2.2 ADHD ja ADD

Vaikeus hallita ympäristöstä tulevia impulsseja ja keskittää huomiota tehtävän kannalta olennaisiin tekijöihin sekä vaikeus keskittyä, istua paikoillaan tai hallita omaa käyttäytymistä, ovat meille jokaiselle joskus tuttuja ilmiöitä. Toisinaan nämä kuitenkin hallitsevat ja vaikuttavat merkittävästi arjen sujumiseen, jolloin puhutaan aktiivisuuden ja tarkkaavaisuuden häiriöstä ADHD:sta. (CHADD n.d.) Neuropsykiatrisiin häiriöihin kuuluva ADHD on aivojen kehityksen häiriö, mikä ilmenee lapsilla tyypillisimmin levottomuutena, keskittymisvaikeuksina, ylivilkkauteena tai toiminnanohjauksen haasteina, kuten vaikeutena aloittaa toimintaa tai ylläpitää motivaatiota. Myös haasteita voi esiintyä tunteiden ja käyttäytymisen säätelyssä ja sosiaalisten taitojen kehittämisessä. (Oksanen & Sollasvaara 2019, 8; Huttunen & Socada 2019.)

Maailman terveysjärjestö WHO:n on arvioinut, että ADHD on maailman yleisimpiä neuropsykiatrisia häiriöitä. ADHD nähdään kolmen eri ilmenemismuodon kautta. Näistä ensimmäisessä oireet painottuvat tarkkaavaisuuden haasteisiin ja toisessa ilmenemismuodossa yliaktiivisuuden ja impulssikontrollin puutteen oireiluna. Kolmannessa nähdään molempia ilmenemismuotoja yhdessä. (World Health Organization 2019.) Diagnooseja saavien lasten ja nuorten määrä on lisääntynyt vuosien aikana, minkä selittää osittain aiempaa parempi tunnistaminen. Uusimpien tutkimusten mukaan 6–18-vuotiasta lapsista noin 3,6–7,2 % sairastaa ADHD:ta. (ADHD: Käypä hoito -suositus 2019.) ADD on yksi näistä kolmesta ilmenemismuodosta. ADD-diagnoosin saaneilla henkilöillä on haasteita ylläpitää tarkkaavaisuutta ja suunnata sitä suoriutumisen kannalta olennaisiin asioihin. Tarkkaavaisuushaasteet ja herkkyys reagoida ympäristöstä nouseviin ärsykkeisiin lisäävät toiminnanohjauksen haasteita ja vaikeutta sosiaalisissa tilanteissa toimimiseen sekä tunnesäätelyyn. (Puustjärvi 2020.)

On tärkeää, että ADHD tunnistetaan varhain. Näin voidaan kohdentaa oikeat tukimuodot ADHD:sta syntyvään oireiluun ja vähentää riskiä saada vakavia ongelmia nuoruudessa tai aikuisuudessa. ADHD:sta kärsivillä henkilöillä on huomattu olevan kohonnut riski päihteiden käyttöön, kokea epäonnistumista koulutuksellisesti, tulla seksuaalisesti hyväksikäytetyksi tai sosiaalisissa tilanteissa väärinymmärretyksi. ADHD-diagnosoiduilla lapsilla on usein kielenkehityksessä viiveitä, motorisissa taidoissa puutteita, tunnesäätelyn haasteita yms. Kun

ADHD-oireilu tunnistetaan, osataan puuttua oikealla tavalla ja luoda ennaltaehkäiseviä tukkeinoja arjen sujumiseen. (CHADD n.d.)

2.3 Touretten oireyhtymä ja tic-oireet

Touretten oireyhtymä on kehityksellinen häiriö, jonka pääasiallisia oireita ovat pitkäaikaiset äänelliset ja motoriset tic-oireet. Touretten oireyhtymässä näyttäytyy toistuvia tahdottomia lihasten nykäyksiä ja äännähdyksiä. Nykäykset voivat näkyä lihaksissa, mutta yleisimmin ne ovat pään liikkeitä. Äännähdykset puolestaan voivat vaihdella tahdottomista sanoista, niiskutuksiin, maiskutteluun ja naksahduksiin. Oirekuvaan voi liittyä myös hyperaktiivisuutta ja impulsiivisuutta. Tourette ilmenee yleensä ensimmäisen kerran lapsuudessa ja oireet saattavat muuttua ja vaihdella vuosien saatossa voimakkuudeltaan. (Åberg 2021.)

Motorisesti tic-oireet ovat yhden lihaksen tai lihasryhmän tahdosta riippumattomia nykäyksiä. On myös sensorisia ja kognitiivisia tic-oireita. Sensorinen tic-oire kuten kutina, paine tai kipu on tulevan tic-oireen ennakkotunne, joka väistyy varsinaisen oireen alettua. Kognitiiviset tic-oireet ovat toistuvia ajatuksia ja toimia (esim. aggressiivis- tai seksuaalissävyytteisiä ajatuksia tai tarkoituksetonta laskemista), joihin ei liity ahdistusta. Yksinkertaisimmillaan tic-oireet ovat yksittäisiä äännähdyksiä tai liikkeitä, mutta voivat olla myös kokonaisia lauseita tai liikesarjoja. Tavallisesti tic-oireet ovat tarkoituksettomia, äkkinäisiä ja toistuvia ja ne voivat esiintyä ryppäinä. (Cath ym. 2011.)

Tyypillisesti tic-oireet alkavat 4–6-vuotiaana yksinkertaisista silmänliikkeistä tai räpytyksistä sekä irvistelystä. Ajan myötä oireet etenevät muualle kehoon ja muuttuvat monimuotoisemmiksi. Äänelliset oireet alkavat vuoden tai pari motoristen oireiden alkamisen jälkeen kröhinöinä, niiskutuksina tai tavuina. Myös kaikupuhetta ja toistopuhetta voi esiintyä. Koproliaa eli pakonomaista kiroilua esiintyy noin 20 %:lla ja se alkaa vuosia muiden oireiden jälkeen. On hyvin tavallista, että tic-oireiden intensiteetti vaihtelee huomattavasti ajan mittaan. Väsymys, stressi ja ahdistus saattavat pahentaa oireilua, mutta toisaalta aktiivinen keskittyminen ja hienomotoriikkaa vaativa tekeminen saattavat helpottaa niitä. Pitkällä aikavälillä tic-oireisto etenee yleensä suotuisasti. Vaikeimmillaan tic-oireet ovat 10–12-vuotiailla ja neljällä viidestä ne loppuvat tai ainakin vähenevät nuoruusiässä, siten etteivät tic-oireet enää haittaa arkea. (Cath ym. 2011.)

2.4 Oppimisvaikeudet ja kielenkehityksen häiriöt

Neuropsykiatrisesti oireilevat lapset tarvitsevat usein erityistä tukea oppimisen ja koulunkäynnin tueksi. Toiminnanohjauksen haasteet vaikeuttavat lasta esimerkiksi kouluun siirtymisessä, opillisten tehtävien aloittamisessa ja tehtävässä pysymisessä. Aistikuormittumista syntyy yleisestä rauhattomuudesta ja erilaiset ärsykkeet oppimistilanteissa sekä sosiaaliset tilanteet kuormittavat lasta. Vaikeus ymmärtää annettuja ohjeita ja odotuksia lisää tarvetta yksilölliseen tukeen. Neuropsykiatrisesti oirehtivalla lapsella saattaa esiintyä ajanhahmottamisen haasteita sekä vaikeutta itsenäisen työskentelyn kanssa, jolloin aikuisen rooli oppimisen tukena lisääntyy. Motorinen levottomuus, esimerkiksi jatkuva liikkumisen tarve, pakonomainen tarve heilutella raajoja tai pitää ääntelyä heikentävät keskittymistä oppimista vaativiin tehtäviin. (Oksanen & Sollaavaara 2019, 184–188.) Osalla neuropsykiatrisista lapsista on myös selkeitä oppimisvaikeuksia. Yleisimpiä näistä ovat puheen ja kielen kehityksen häiriö (dysfasia), lukemisen erityisvaikeus (dysleksia, lukivaikeus), laskemisen erityisvaikeus ja motoriikan kehityksen häiriö. Lukivaikeus vaikeuttaa lukemisen sujuvuutta, ymmärtämistä sekä kirjoittamista. Matematiikan vaikeudet puolestaan viittaavat peruslaskutaidon haasteisiin, kuten vaikeuteen ymmärtää tai muodostaa lukujonoja. (Haapasalo & Nukari 2011, 235.)

Oppimisvaikeuksien taustalla saattaa olla puheen ja kielenkehityksen erityisvaikeus (dysfasia), joka nähdään erillisenä kehityksellisenä neuropsykiatrisena häiriönä. Taustalla ajatellaan olevan keskushermoston poikkeavuuksia, jotka aiheuttavat lapselle puutteita kielen oppimisen alueilla. (Ahonen, Aro, Marttinen, & Siiskonen 2004, 19, 21–22.) Kielelliset erityisvaikeudet vaikeuttavat kielellisten ilmaisujen tuottamista ja ymmärtämistä. Käytännössä tämä ilmenee puheen epäselvyytenä, sanojen löytämisen vaikeutena ja sanakäsitteiden ja taivutusten virheellisyyksinä. (Kehityksellinen kielihäiriö: Käypä hoito -suositus 2019.) On tärkeää, että puheen tuottamista ja ymmärtämistä tuetaan erilaisin keinoin lapsen oppimisen sekä kasvun ja kehityksen turvaamiseksi. Erilaiset puhetta tukevat ja korvaavat ACC-menetelmät kehittävät lasten kielen kehitystä. Puhetta tukevia menetelmiä ovat muun muassa eleet, viittomat ja kuvat, jotka helpottavat lasta itseilmaisussa sekä vuorovaikutustilanteissa. (Hyytiäinen & Ruokokoski 2001, 23.)

3 SOSIAALIOHJAUS LASTENSUOJELUN TYÖKENTÄLLÄ

Sosiaaliohjaajien eli ammattikorkeakoulutettujen sosionomien pääasiallinen tehtävä on asiakkaan ohjaaminen, neuvonta ja tuki. Sosiaaliohjaajan työ on asiakkaiden ja heidän perheiden välistä vuorovaikutuksellista yhteistyötä. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2019, 33.) Sosiaaliohjaajat auttavat yksilöitä, ryhmiä ja perheitä saavuttamaan mielenterveys-, hyvinvointi-, koulutus- ja uratavoitteitaan sekä työskentelevät huono-osaisen väestön tarpeiden täyttämiseksi. Sosiaaliohjaajilla on laajaa osaamista, jota tarvitaan juuri haastavien erityisryhmien, kuten lastensuojelun lasten auttamiseen. (Ackermann 2017.)

Sosiaaliohjauksen tarkoitus on yksilön tai perheiden sosiaalisen toimintakyvyn ja elämänhallinnan vahvistamiseen. Sen avulla tuetaan ihmistä osallistumaan ja selviytymään yhteiskunnassa. Sosiaaliohjauksen menetelmiä ovat sosiaalityö, sosiaalipalvelut ja toimeentuloturvan asiakastyönprosessit. (Horsma & Jauhiainen 2004, 42–43.) Sosiaaliohjaus on tavoitteellista työtä. Työtä ohjaa asiakassuunnitelma, mihin kirjataan tavoitteet ja haluttuun muutokseen tähtäävät toimenpiteet. Asiakassuunnitelman aikana arvioidaan asiakkaan tuen ja avun tarvetta suhteessa haluttuihin tavoitteisiin. (Laiho 2007, 147, 151.) Mäkinen, Raatikainen, Rahikka & Saarnio (2009, 87) toteavatkin, että lastensuojelussa sosiaaliohjaus on asiakassuunnitelman liittyvien tavoitteiden toteuttamista arjen päivittäisissä toiminnoissa. Asiakassuunnitelman avulla varmistetaan, että asiakas saa tarvitsemansa palvelut ja tukitoimet sekä se toimii palvelutarpeen arvioinnin lähtökohtana (Terveys- ja hyvinvoinninlaitos 2.1.2023).

3.1 Sosiaaliohjauksen määrittelyä

Sosiaaliohjaus on ammattikorkeakoulussa sosiaalialan tutkinnon tai sitä aikaisemman opistoasteen suorittaneen ammattihenkilön työtä. Sosiaaliohjaajan keskeiset työalueet ovat lapsiperheiden, lastensuojelun ja aikuisten palvelut. Lisäksi sosiaaliohjaajia työskentelee mm. varhaiskasvatuksessa, työllisyyden edistämisen palveluissa sekä kouluissa. Sosiaaliohjauksen sisältöihin, käytäntöihin ja tavoitteisiin vaikuttavat kansalaisten palvelujen tarpeet, sosiaalipalveluiden järjestämisalue sekä siellä koko sosiaalipalvelujen kokonaisuus. (Helminen 2022, 24–25, 45.)

Sosiaalihuoltolain mukaan sosiaaliohjauksella tarkoitetaan yksilöiden, perheiden ja yhteisöjen ohjausta, tukea ja neuvontaa palvelujen käyttämisessä sekä yhteistyötä eri tukimuotojen yhteensovittamisessa. Tavoitteena on yksilöiden ja perheiden hyvinvoinnin ja osallisuuden edistäminen elämänhallintaa ja toimintakykyä vahvistamalla. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014.) Vaikka nykyisessä sosiaalihuoltolaissa sosiaaliohjaus on määritelty selkeästi, sosiaalipalveluna ja työmuotona sosiaaliohjaus ei ole vakiintunut, mikä vaikuttaa sen rooliin ja asemaan sosiaalialan eri työalueilla. Haasteena on sosiaaliohjauksen sekoittuminen sosiaalityöntekijän työn sisätöihin sekä sosiaaliohjauksen laaja-alaisuus. Sillä pyritään vastaamaan eri ikäisten ja erilaisissa elämäntilanteissa olevien asiakkaiden monenlaisiin tuentarpeisiin. (Helminen 2022, 29–30.)

Sosiaalialan asiakastyön käytännöt, menetelmät ja välineet vaihtelevat työalan, asiakasryhmän ja asiakkaan mukaan. Useimmiten käytetään ilmaisia tukemisen ja auttamisen, ohjaamisen sekä neuvomisen ja tiedottamisen. Olennaista on motivoiva ja kannustava ohjaus asiakkaan omien tavoitteiden suuntaisesti. Yhteistä ymmärrystä haetaan asiakkaan kanssa ja tarvittaessa käytetään myös vaihtoehtoisia etenemisväyliä, että asiakkaan arki tasapainottuu ja elämänhallinta vahvistuu. Kiinteä osa sosiaaliohjaajien työtä on asiakkaan edun valvominen, asioiden ajaminen, verkostojen luominen sekä palveluiden koordinoiminen. Lisäksi uusia menetelmiä kehitellään arjessa jatkuvasti kokeilemalla ja arvioimalla uudenlaisia työkäytäntöjä. (Helminen 2013, 245–246.)

Sosiaaliohjaus on ohjausta, tukea ja neuvontaa, joilla pyritään vahvistamaan yksilöiden ja perheiden toimintakykyä ja elämänhallintaa. Muusta sosiaalialan työstä sosiaaliohjaus erottuu sillä, että se on useimmiten konkreettista lähityötä. Sosiaaliohjaaja opastaa asiakasta konkreettisesti, tekee yhdessä, motivoi, aktivoi ja kulkee rinnalla. Sosiaaliohjaus keskittyy vuorovaikutuksellisiin kysymyksiin ja suunnitelman eteenpäin viemiseen yhdessä asiakkaan kanssa. (Rahko 2011, 70; Valkama 2012, 22.) Lasten kanssa työskennellessä sosiaaliohjaus saattaa olla pelien pelaamista ja leikkimistä, mikä antaa lapselle mahdollisuuden aktiiviseen osallistumiseen (Mthembu & Mkhize 2019, 2).

3.2 Lastensuojelu prosessina

Lastensuojelulla tarkoitetaan lainsäädäntöön perustuvaa viranomaisten toimintaa, jolla huolehditaan jokaisen lapsen perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen (Saastamoinen 2021). Vanhempien ja huoltajien tehtävänä on ensisijaisesti vastata lapsen turvallisesta kasvusta ja kehityksestä, mutta lastensuojelu tarjoaa lapsi- ja perhekohtaisesti tukea kasvatustehtävään riittävien palveluiden ja tukitoimien avulla. Lastensuojelun tehtävänä on varmistaa jokaisen lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. (Lastensuojelulaki 417/2007.)

Lastensuojeluprosessi lähtee liikkeelle lastensuojeluilmoituksesta. Erityistä ilmoitusvelvollisuutta kantavat monet viranomaistahot silloin kun lapsen huolenpidossa, kehityksessä tai lapsen omassa käyttäytymisessä on tekijöitä, jotka vaikuttavat lastensuojelun tarpeen selvittämiseen. Ilmoitusvelvollisia tahoja ovat esimerkiksi opetustoimi, poliisitoimi, seurakunta, sosiaali- ja terveydenhuolto ja päivähoito. (Lastensuojelun käsikirja 2023c.) Lastensuojelun asiakkuus ei kuitenkaan synny suoraan ilmoituksesta vaan, kun esille nousee tarve kiireellisestä lastensuojelun tukitoimien tarpeesta, palvelujen järjestämisen tarpeesta ennen palvelutarpeen arvioinnin valmistumista tai arvioinnin kautta nähdään, että lapsi tarvitsee lastensuojelulain mukaisia palveluita ja tukitoimia. (Lastensuojelun käsikirja 2022.)

Lastensuojelun toteutustapoja ovat asiakassuunnitelma, avohuollon tukitoimet, lapsen kiireellinen sijoitus ja huostaanotto sekä niihin liittyvä sijaishuolto ja jälkihuolto (Lastensuojelulaki 417/2007). Lastensuojelun asiakkaana olevalle lapselle tehdään asiakassuunnitelma; oli kyse sitten avohuollon, sijaishuollon tai jälkihuollon tarjoamasta lastensuojelusta. Asiakassuunnitelma on lastensuojelutyötä ohjaava asiakirja, johon kirjataan ne tuet, palvelut ja tukitoimet, joilla vastataan lapsen tuen tarpeisiin. (Lastensuojelun käsikirja 2023a.)

Avohuollon tukitoimilla pyritään vastaamaan aina ensimmäisenä lapsen tilanteen tukemiseen, mikäli ne ovat lapsen edun mukaisia ja riittäviä. Avohuollon tukitoimin järjestettävää lastensuojelua voi olla esimerkiksi tehostettu perhetyö, perhekuntoutus tai lapsen tarpeisiin suunnattu taloudellinen tuki esimerkiksi koulunkäynnin tai harrastusten mahdollistamiseksi. Toisinaan avohuollon tukitoimet eivät ole kuitenkaan riittäviä tukemaan lapsen kasvua ja kehitystä ja silloin sosiaalityöntekijän tekemän harkinnan mukaan lapsesta tehdään huostaanottopäätös eli lapsi sijoitetaan pois kotoa. (Lastensuojelun käsikirja 2023b;

Lastensuojelulaki 417/2007.) Sijoittaminen perheestä sijaishuoltoon tarkoittaa esimerkiksi lapsen sijoittamista sijaisperheeseen tai lastensuojeluyksikköön. Sijaishuoltoon sijoitetut lapset ovat 25-ikävuoteen saakka oikeutettuja jälkihuoltoon ja erityistapauksissa myös muut lastensuojelun asiakkaana olleet lapset. Jälkihuollon avulla tuetaan itsenäistymistä ja annetaan tukea täysi-ikäisyydenkin jälkeen. (Sosiaali- ja terveysministeriö n.d.)

3.3 Sijaishuolto lastensuojelun palveluna

Hyvinvointialueet vastaavat oman alueensa sosiaalipalveluiden järjestämisestä ja myöntävät asiakkailleen sosiaalipalveluita yksilöllisen arvioinnin perusteella. Oikeus palvelutarpeen arvioinnin saamiseen määritellään useassa laissa kuten sosiaalihuoltolaissa ja vammaispalvelulaissa. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2023.) Lastensuojelulain mukaan lapsi on otettava hyvinvointialueen huostaan ja järjestettävä sijaishuoltoa, mikäli puutteet lapsen huolenpidossa tai kasvuolosuhteissa vaarantavat lapsen terveyttä ja kehitystä tai lapsi itse vaarantaa omaa terveyttään tai kehitystään esimerkiksi päihteidenkäytön, rikollisuuden tai siihen rinnastettavan käyttäytymisen takia (Lastensuojelulaki 417/2007).

Sijaishuoltoa järjestetään niin perhehoitona kuin laitoshoidon (Lastensuojelulaki 417/2007). Tutkimusten mukaan vuoden 2019 lopussa 57 prosenttia sijoitetuista lapsista oli sijoitettuna perhehoitoon, ja joka seitsemäs heistä sukulaisten tai läheisten ihmisten perheisiin. Laitoshoidossa sijoitettuna oli hieman alle puolet eli 40,5 prosenttia kaikista sijoitetuista lapsista. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2020, 76.) Perhehoito on aina ensisijainen lapsen sijoituksen muoto, mutta toisinaan kuitenkin tarvitaan lapsen edun mukaisesti laitoshuoltoa, esimerkiksi jos lapsen oireilu on voimakasta tai lapsi tarvitsee vahvaa ammatillista osaamista tarpeisiinsa vastaamisessa. Lastensuojelulaitoksia ovat lastenkodit, koulukodit, nuorisokodit ja vastaanottokodit. (Lastensuojelun käsikirja n.d.) Sijaishuoltoa tarjoavan palveluntuottajan tehtävänä on vastata lapsen yksilöllisiin tuen tarpeisiin, turvata lainmukaisen kohtelun toteutuminen, vastata omavalvontasuunnitelmassa rajoitustoimenpiteiden käytön periaatteista sekä vuosittain tarkentaa yksikön hyvän kohtelun suunnitelma (Sosiaali- ja terveysministeriö 2020,15).

Sijaishuollon avulla turvataan viime kädessä lapsen tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi, minkä vuoksi on erityisen tärkeää, että jokaisen lapsen yksilölliset tarpeet ja toiveet tulevat

huomioiduksi (Saastamoisen 2010, 10–11). YK:n lapsen oikeuksien komitea on korostanut, että erityisesti kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten, vammaisten lasten ja pakolaisväestöön kuuluvien lasten oikeuksiin ja yksilöllisten tarpeiden täyttymiseen tulee kiinnittää huomiota. (Sinko ym. 2016, 5–6.) Sosiaali- ja terveysministeriön työryhmä nosti toimikaudellaan 14.3.2019–30.6.2020 tavoitteeksi erityistä tukea tarvitsevien lasten huolenpidon ja kuntoutuksen parantumisen sijaishuollossa. Erityinen tuki edellyttää erityisosaamista, monialaista sosiaali- ja terveydenhuollon ammatilliseen osaamiseen perustuvaa kuntouttavaa työskentelyä sekä ammatillisesti koulutetun aikuisen läsnäoloa. Työryhmä esitti, että sijaishuollossa tarvitaan riittävää osaamista lapsen erityisiin ja yksilöllisiin tarpeisiin vastaamisessa sekä laadun ja henkilöstöressurssien turvaamisessa. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2020, 19–22.)

3.4 Erityislapset lastensuojelun asiakkaana

Neuropsykiatrisesti oireilevat lapset ovat usein väliinputoajia lastensuojelun ja vammaispalveluiden palveluverkostossa. Neuropsykiatrinen osaaminen saattaa puuttua kokonaan ja ennaltaehkäisevät palvelut, muun muassa sosiaalipalvelut, vammaispalvelut tai lastensuojelun avopalveltu eivät tarjoa lapsen tai perheen tarpeisiin kohdennettua oikeanlaista tukea. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2020, 17.) Neuropsykiatrisesti oireilevien lasten ainoa tukimuoto, jota lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu tarjoaa, on valitettavan usein viimeinen tukikeino eli sijoittaminen. Asiaa selittää se, että neuropsykiatrisesti oireilevan lapsen ja perheen tuki ei ole maassamme riittävää ja tilanne pääsee kärjistymään ennen kuin lapsi on siirretty lastensuojelun asiakkaaksi. Mahdollisimman varhaisessa vaiheessa annettu tuki ja kuntoutus tukevat ennen kaikkea lapsen kasvua sekä kehitystä. (Araneva 2021.)

Kansainvälisissä ja suomalaisissa tutkimuksissa on selvitetty, että kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten oirekuva on laaja-alainen ja erityisen hoidon tarve välttämätön. Sijoitetut lapset kärsivät turvattomista kiintymissuhteista, käytösongelmista, traumaperäisestä oireilusta sekä aktiivisuuden ja tarkkaavuuden ongelmista, jotka ovat osa neuropsykiatrista oirehdintää. (Pasanen, Katajamäki, Martikainen, & Åstedt 2015, 350.) Erityistä tukea tarvitsevien lasten kohdalla kunnissa esiintyy haasteita ja rajankäyntiä niin vammaispalveluiden kuin lastensuojelun palveluiden tarjoamisen välillä. Sektoroitunut palvelujärjestelmä aiheuttaa kunnissa erityisen tuen tarpeessa olevan lapsen kohdalla runsaasti keskustelua arviointi- ja sijoitusvaiheessa siitä, minkä palvelun piiriin lapsi kuuluu ja mitä lakia hänen tapauksessaan

tullaan soveltamaan. Käytännössä tämä tarkoittaa kunnissa arviointia siitä, kenen resursseista ja budjetista hoito järjestetään. Lastensuojelulaki velvoittaa kuitenkin hyvinvointialueita järjestämään sijaishuoltoa laadukkaasti ja lapsen edun mukaisesti myös tilanteissa, kun lapsen hoito ja huolenpito vaativat erityisosaamista. Myös YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksessa on korostettu, että julkisten ja yksityisten toimijoiden tulee toimia ensisijaisesti lapsen etua tavoitellen. Maassamme tarvittaisiin kuitenkin laitoksia, jotka tarjoaisivat niin vammaistyön kuin lastensuojelun osaamista sekä yhteistyötä, että erityistä tukea tarvitsevan lapsen tuen tarpeisiin pystyttäisiin vastaamaan kattavasti. (Sinko ym. 2016, 8, 22.)

3.4.1 Arki neuropsykiatrisen diagnoosin kanssa

Erityistä tukea tarvitsevien lasten kohdalla työskentely lastensuojelun kentällä vaatii tietoa, millaisia arjen haasteita neuropsykiatrisesti oireileva lapsi saattaa kohdata ja miten niitä voidaan tukea. Keskeinen toimintakyvyn haaste neuropsykiatrisesti oireilevalla lapsella saattaa olla toiminnanohjauksen vaikeudet. Toiminnanohjaus viittaa aivotoiminnan alueeseen, jolla vaikuttamme käyttäytymiseemme ja tarkkaavaisuuteemme. (Moraine 2012, 11.) Toiminnanohjauksen avulla suunnittelemme toimintaamme sekä tähtäämme tietoisesti ja jäsennellysti kohti tavoitteita. Toiminnanohjauksen avulla säätelemme käyttäytymistämme, osaamme toimia itsenäisesti, pidämme kiinni sovituista ja säätelemme erilaisista toiminnoista tulevaa kuormittumisen tasoa. Arjessa toiminnanohjauksen vaikeudet näkyvät ennen kaikkea toiminnan aloittamisen, lopettamisen ja toiminnasta toiseen siirtymisen haasteina. Toiminnan ajallinen hahmottaminen voi olla hyvin vaikeaa tai toiminnan järjestyksessä pysyminen, esimerkiksi lapsen voi olla vaikea tietää, missä vaiheissa pukeutuminen tulisi tehdä tai oman leikin lopettaminen voi olla haasteellista. Myös kaikki ulkopuoliset ärsykkeet voivat vaikuttaa tarkkaavaisuuteen sekä toiminnassa suoriutumiseen. (Oksanen & Sollaavaara 2019, 59.)

Itsesäätelyn haasteita esiintyy neuropsykiatrisia piirteitä omaavilla henkilöillä erityisesti ADHD:n ja autismin oireyhtymän yhteydessä. Itsesäätelytaitojen avulla lapsi kykenee keskittämään huomion tavoiteltaviin asioihin, suoriutumaan tehtävistä ja ongelmanratkaisutilanteista. Itsesäätelytaitojen avulla lapsi toimii sosiaalisissa vuorovaikutustilanteissa asianmukaisella tavalla. (Ahonen 2015, 32–33.) Usein neuropsykiatrisiin häiriöihin liittyy aistiherkkyksiä, kommunikaatiohaasteita, muistin ja tarkkaavaisuuden ongelmia, jotka vaikuttavat merkittävästi itsesäätelytaitoihin sekä niiden hallintaan (Oksanen & Sollaavaara 2019, 61).

Heikkoudet itsesäätelytaidoissa näkyvät arjessa erityisesti sosiaalisissa tilanteissa. Lapsi saattaa ilmaista ärtymystään ja turhautumistaan toiselle ihmiselle potkaisemalla tai huitaisemalla. Myös epäsovivat tunteenilmaisut, kuten yhtäkkinen vieraan ihmisen halaaminen, voivat olla merkki itsesäätelyvaikeuksista. Levottomuutta käytöksessä, impulssiherkkyyttä ja keskittymisvaikeutta voi ilmetä lapsella, jolla itsesäätelytaidot ovat heikot. (Lapsen kasvatusta n.d.)

Tunnetaidoilla tarkoitetaan kykyä tunnistaa erilaisia tunteita, säädellä ja ilmaista omia tunteita sekä ottaa vastaan toisten ihmisten tunnereaktioita. Tunnetaidot nähdään taitona nimetä erilaisia tunteita sekä vaikuttaa tunteesta syntyvään tarpeen tyydyttämiseen. (Kerola ym. 2009, 149–150.) Autismikirjon lapsilla on usein haasteita tunteiden tunnistamisessa, ymmärtämisessä ja ilmaisemisessa, mikä voi näkyä vaikeutena tulkita toisten ilmeitä ja tunteita. Tämä voi näyttäytyä osalla autismikirjon lapsista kiinnostuksen puutteena vuorovaikutuksessa, kuten katseen ja kosketuksen välttämisenä. Puolestaan osa voi hakeutua vahvasti vuorovaikutukseen, mutta empatiataidot ovat puutteelliset. Tunnetaidoissa haasteet vaikuttavat herkästi vuorovaikutukseen ja kommunikointiin ympärillä olevien ihmisten kanssa. (Chaidi & Drigas 2020, 94–95.) Nepsy-lapsi, jolla on tunnetaidoissa haasteita, saattaa toimia impulsiivisesti. Myös tunnetilan hallitsemisessa saattaa olla vaikeuksia. Arjessa haasteet tunnetaidoissa voivat näkyä kyvyssä leikkiä, olla kontaktissa ja solmia kaverisuhteita oman ikäisten kanssa. Käytösongelmia saattaa esiintyä, esimerkiksi riehumista tai vetäytymistä omiin oloihin. (Oksanen & Sollasvaara 2019, 171; Kerola ym. 2009, 150.)

Neuropsykiatrisen diagnoosin omaavilla lapsilla käytös muuttuu herkästi ylivilitteisyytensä esimerkiksi itsesäätelytaitojen heikkouksien ja erilaisista ärsykkeistä syntyvien kuormittumisen vuoksi (Tukea arkeen n.d.b). Nepsy-henkilö kuormittuu ympäristön ärsykkeistä, sosiaalisesta vuorovaikutuksesta, arjen vaatimuksista ja odotuksista muita herkemmin. Kuormittuminen voi näkyä ei-toivottuna käytöksenä, esimerkiksi haastavana käyttäytymisenä ja tunnepurkauksina, mikä syntyy, kun henkilö purkaa toimintakykyä haittaavaa kuormitustaan. (NäeNepsy, n.d.a.) Erityisesti autismiin liitetään usein käyttäytymishaasteita. Lapsen käytöksessä voi näkyä ei-toivottua käyttäytymistä kuten huutamista, potkimista, tavaroiden heittäilyä tai hiusten repimistä. Käyttäytymisen taustalla on aina jokin selittävä tekijä, minkä vuoksi on erittäin merkityksellistä, että haastavaan käyttäytymisen taustalla olevat syyt

selvitetään ja pyritään etsimään muutosta lapsen käyttäytymisenhaasteisiin näiden selittävien tekijöiden kautta. (Kerola ym. 2009, 129–130.)

Aistimukseen herkkä tai liiallinen reagoiminen tarkoittaa, että eri aistikanavien kautta tulevat ärsykkeet tuottavat suurempaa reagointia kuin henkilöillä, joilla ei ole neuropsykiatrista diagnoosia. Esimerkiksi tuntoaistin ollessa herkkä voi lapsi kokea hennonkin koskettamisen kipuna tai epämiellyttävänä ihollaan. Äänet ja häly ympäristössä voivat tuottaa kipua korvissa tai voimakasta kuormittumista lapsen olotilassa. Lapsi voi olla erittäin valikoiva ruokien tai vaatteiden tuntemusten suhteen. Ympäristön ärsykkeet vaikuttavat lapsella siihen, että omassa rauhallisessa tilassa on viihtyisämpää kuin muiden äärellä. Myös muutokset arjessa voidaan kokea erittäin voimakkaasti. Ne voivat aiheuttaa jopa voimakkaita tunnetiloja lapsessa. Aistimukseen alireagointi puolestaan näkyy lapsessa voimakkaiden aistituntemusten hakemisena. Tällöin lapsi voi hakea voimakasta aikuisen kosketusta, mutta ei tunne kipua tai reagoi lämpötilan vaihteluihin. Aistihakuinen lapsi haluaa kokea aistimuksia pitkäkestoisesti ja usein hakee voimakkaita aistikokemuksia. Tämä saattaa näkyä jatkuvana liikkeessä olemisena, pyörimisenä, esineiden suuhun laittamisena, keinutteluna tai jatkuvana kosketteluna. Aistikokemusten tarvetta voi olla vaikea säädellä ja haasteena on, että lapsi virittyy liiallisesti aistikokemusten runsauden vuoksi. (Tukea arkeen, n.d.a.)

3.4.2 Tukea arkeen erilaisin menetelmin

Sijaishuollossa tärkein työväline on arvostava vuorovaikutus ja erilaisten arkea tukevien menetelmien soveltaminen. Lapsella on mahdollisesti takana monia elämään negatiivisesti vaikuttaneita tekijöitä, jolloin luottamus ihmisten kykyyn toimia oikeudenmukaisesti ja lapsen edun mukaisesti saattaa horjua. Luottamuksen syntymiseen tarvitaan aikaa ja tärkeintä on luoda lapselle tunne siitä, että hänet nähdään hyvänä sekä hänen kykyihinsä ja mahdollisuuksiinsa uskotaan. (Partanen 2005, 14, 22–24.) Perustuslakiin (11.6.1999/731) on määritelty, että lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti ja heillä täytyy olla oikeus vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavalla tavalla. Osallisuus tarkoittaa oikeutta saada tietoa itseään koskevista asioista, sekä mahdollisuutta vaikuttaa sekä tulla kuulluksi. Lapsen osallisuus on keskeinen lähtökohta työskentelyssä ja luo pohjan luottamussuhteen rakentumiselle. (Saastamoinen 2010, 66.) Vuorovaikutustilanteissa aikuisen tulee olla aidosti läsnä, antaa aikaa ja tilaa viestiä. Tärkeää on myös vastata viestintään ja muokata

vuorovaikutuksen tapaa vastapuolen kehitystä vastaavaksi sekä varmistaa, että yhteisymmärrys on saavutettu. (Papunet 2020.)

Jokaisella erityislapsella on omat vahvuudet ja yksilölliset tuen tarpeet. Ympäristöä muokkaamalla vastaamme lapsen tuen tarpeisiin. (Pihlaja & Viitala 2019, 9.) Ennakoiva, vahvuuksiin perustuva, sosiaalisesti turvallinen ja aistiesteetön ympäristö tukee erityislasten toimintakykyä. Vuorovaikutuksen, kommunikaation, leikkitaitojen ja toiminnanohjaustaitojen tukeminen on olennainen osa arjen sujuvuutta. (Lepistö-Paisley & Kujala 23.1.2023.) Nepsylapsilla arki vaatii ponnistelua ja kuormitusta voi syntyä monenlaisista tekijöistä, esimerkiksi vuodenaikojen vaihteluista, struktuurin puutteesta tai yleisistä päivittäisistä vaatimuksista. Tarkkaavaisuutta ja keskittymistä vaativat tilanteet voivat vaatia paljon voimavaroja. Toiminnanohjauksen vaikeudet, kuten vaikeus aloittaa tai pysyä tehtävässä voivat turhauttaa. Ympäristön muutokset ja aistikuormitus lisäävät kuormittumista. Stressitekijöitä poistamalla voidaan vaikuttaa lapsen jaksamiseen, keskittymiseen ja kuormittumiseen arjen päivittäisissä hetkissä. (Oksanen & Sollasvaara 2019, 83–85, 270.)

Toiminnanohjaustaitoja voidaan tukea kirjallisilla ja kuvitetuilla ohjeilla ja ennakkoinnilla. Selkeät ohjeet auttavat lasta ymmärtämään, mitä häneltä odotetaan. Visuaaliset kuvat auttavat lasta hahmottamaan tulevia toimintoja ja tehtäviä. Välitön positiivinen palautteen anto auttaa lasta ymmärtämään, että hän toimii oikein ja samalla se rohkaisee lasta jatkamaan hyvää käytöstä. Syy-seuraussuhteiden selkeällä jäsentämisellä ja ajan hahmottamisen tukemisella kuten päiväohjelman rakentamisella voidaan tukea toiminnanohjaustaitojen kehittymistä. (Autismiliitto 2022.) Tavoitteiden osittaminen pienempiin välitavoitteisiin on tärkeää, että onnistumisen kokemuksia voidaan saavuttaa ennen päätavoitteen saavuttamista. Myös selkeä, kannustava ja myönteinen tavoitteen asettaminen auttaa toimintaan suuntautumisessa. (Kärkkäinen 2017, 88–89.)

Itsesäätely on yksi tärkeimpiä luonteenominaisuuksia, joita tarvitsemme jatkuvasti arjen erilaisissa tilanteissa. Itsesäätelytaidot kehittyvät iän myötä, mutta taitojen harjoitteluun tarvitaan aikuisen tukea sekä ohjausta. Nepsylapsilla on usein itsesäätelytaidoissa vaikeuksia, jolloin taitojen harjoitteluun tarvitaan erityisesti aikuisen tukea sekä ohjausta. (Positiivinen kasvatus 2018 & Nepsytietoa, n.d.) Lapsi seuraa aikuisen käyttäytymistä ja oppii itsesäätelytaitoja mallintamalla, minkä vuoksi on tärkeää, että aikuinen osaa toimia tilanteissa

rauhallisesti ja hallitsee oman itsensä säätelyn vaikeissakin tilanteissa. Lapsen itsesäätelyyn auttaa tilanteiden hyvä ennakoiminen. Tunteiden sanoittaminen ”huomaan, että olet vihainen”, kannustaminen ja empaattinen lähestyminen ”ymmärrän, että asia harmittaa” voivat auttaa lasta säätämään omia tunteitaan ja käyttäytymistään. (Trogen, n.d.) Positiivinen palaute kehittää lasten itsesäätelytaitoja. Onnistumisen kokemukset ja myönteinen palaute lisäävät myönteistä käyttäytymistä ja auttavat hankalissa tilanteissa. (Ahonen 2015, 190.)

Erilaisten tunteiden hallitseminen on tärkeää niin yksilön kun sosiaalisten tilanteiden kannalta. Niiden harjoittelu alkaa jo vauvaiässä ja jatkuu läpi elämän. (Aro 2011, 11.) Neuropsykiatrisesti oireilevat lapset ovat usein tunnetaidoiltaan kehityksestään jäljessä, mikä voi näkyä esimerkiksi siinä, että lapsen on hankala nimetä tunteita tai tunnistaa niitä. Harmittavissa tilanteissa lapsi saattaa toimia ikäistään pienemmän lapsen tavoin. (Riihonen & Koskinen 2020, 48, 65.) Lasten tunnesäätelyä voidaan tukea erilaisin keinoin ja aikuisen tehtävänä onkin altistaa lasta epämiellyttäville tunteille, jolloin lapsi oppii vanhemman tukena vähitellen kehittämään omaa tunnesäätelyään. (Tahkokallio 2018, 170–171.) Toistot auttavat tunnetaitojen oppimisessa eli toistuvasti käydään läpi eri tunteita ja niistä syntyviä vaikutuksia kehon reagointiin sekä toimintaan. Tunnetaitojen käsittelemiseen on olemassa lukuisia menetelmiä, esimerkiksi tunnemittareita, tunnekortteja ja visuaalisia tunnesäätelakarttoja, joita voi helposti hyödyntää tunteiden käsittelyssä. (Riihonen & Koskinen 2020, 61; Tukea arkeen, n.d.c.) Erittäin tärkeää on, että aikuinen mahdollistaa lapsen tunneilmaisun harjoittelun, antaa mallia sekä opettaa ristiriitojen selvittämistä. Positiivinen palaute ja myönteiset kokemukset lisäävät tunnetaitojen kehittymistä. (Aro 2011, 29–30.)

Aistitiedon käsittelyn haasteista oireilevalla lapsella saattaa esiintyä herkästi turhautumista arjen erilaisissa tilanteissa, minkä vuoksi lapsi tarvitsee ymmärrystä, kannustusta ja erityistä tukea monissa asioissa. Usein nämä lapset hyötyvät ennakkoinnista ja aikuisen antamasta ymmärryksestä. Usein on tärkeää, että lapsen kanssa ennakkoon tehdään toimintasuunnitelma, mikäli jokin aistiärsyke aiheuttaa ei-toivottua käytöstä. Esimerkiksi omaan huoneeseen rauhoittuminen, rakas pehmolelu, kosketus tai halaaminen voivat rauhoittaa lasta. Aistikäsittelyn haasteista oireileva lapsi hyötyy aikuisen päämäärätietoisesta ja johdonmukaisesta ohjauksesta. (Laine 2015 & Puustjärvi 2022.)

4 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

Opinnäytetyömme prosessi lähti käyntiin vuonna 2021 syksyllä. Aloimme pohtia mahdollisuutta tehdä opinnäytetyö yhteistyössä kahden oppilaitoksen välillä eli Seinäjoen ammattikorkeakoulun ja Tampereen ammattikorkeakoulun välillä. Asia kuitenkin ratkesi jo kuukauden sisällä ja saimme mahdollisuuden alkaa toteuttamaan opinnäytetyötä yhteistyössä. Saimme tutkimusluvan organisaatiolta opinnäytetyömme tekemiseen helmikuussa 2022. Aineistonkeruu ja käsittely tapahtui kevään ja kesän 2022 aikana. Visuaalinen opas rakentui kerätyn aineiston ja kehittäjäryhmän palautteen perusteella. Opinnäytetyön teoriaan perehtyminen ja kokoaminen tapahtui koko opinnäytetyön prosessin ajan.

4.1 Opinnäytetyön tavoite, tarkoitus ja tehtävä

Työskennellessämme erityislasten parissa olimme huomanneet, että haasteet eivät niinkään liittyneet esimerkiksi päihde- ja rikoskierteeseen, vaan pikemminkin neuropsykiatriisiin tekijöihin kuten tunnetaitoihin, toiminnanohjaukseen, aistikokemukseen, itsesäätelyyn ja rauhoittumiseen. Merkittävä osa asiakastyötämme on näihin tekijöihin liittyvien ohjausmenetelmien osaaminen ja hallitseminen. Tämän vuoksi halusimme lähteä kartoittamaan sosiaaliohjauksen menetelmiä, joita yksikössämme hyödynnetään erityislasten ohjaamisessa ja koota niistä työpaikkamme tarpeisiin visuaalinen opas, joka toimii myös työn perehdyttämisen tukena.

Opinnäytetyön tarkoituksena oli kehittää neuropsykiatrisen diagnoosin saaneiden lasten ohjaamista lastensuojelun sijaishuollossa. Tavoitteena oli tuottaa opinnäytetyössä kerätyn tiedon ja aiemman tutkimustiedon perusteella opas ohjaamisen menetelmistä. Oppaan hyöty on siinä, että se on nopeasti saatavilla arjen haastavissa ohjaustilanteissa. Lastensuojelun arjessa työntekijät käyttävät työssään erilaisia ohjaamiseen liittyviä menetelmiä, mutta oppaan tarkoituksena on olla työntekijän tukena silloin, kun asiakastyön tilanteissa kohdataan erityisiä haasteita ja halutaan keinoja lapsen tai nuoren kanssa toimimiseen.

Tehtävänäimme oli tutkia, millaista neuropsykiatrisen diagnoosin saaneiden lasten sosiaaliohjaaminen on lastensuojelun arjessa tieteellisen teorian ja keräämämme aineiston perusteella. Haimme seuraaviin tutkimuskysymyksiin vastauksia:

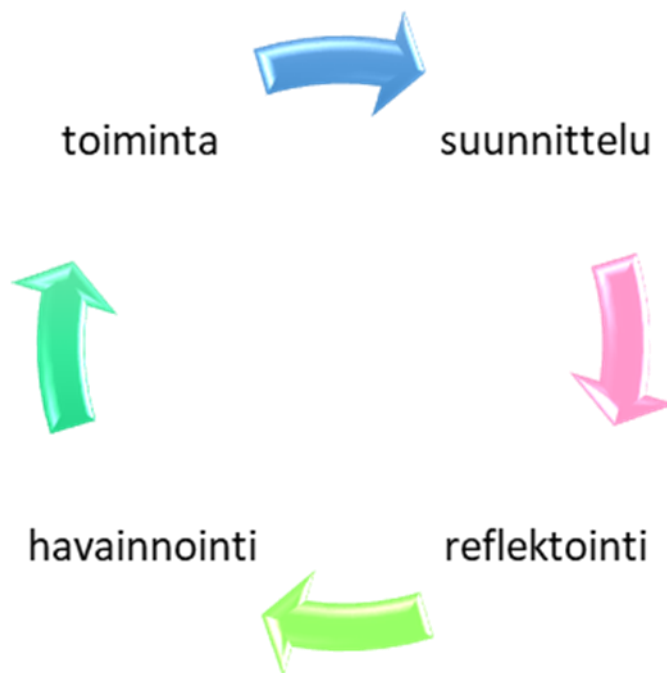
1. Millaista on neuropsykiatrisen diagnoosin saaneiden lasten sosiaaliohjaus lastensuojelussa ja miten sitä voidaan kehittää?
2. Mitä ohjaamisen menetelmiä yksikössä käytetään?

4.2 Tutkimusmenetelmä

Tutkimusmenetelmäksi valikoitui laadullinen toimintatutkimus eli kvalitatiivinen tutkimusmuoto. Halusimme tuottaa uutta tietoa tutkimuksen avulla, ja tavoitteenamme oli erityislasten lastensuojelun sijaishuollossa tapahtuvan sosiaaliohjaamisen kehittäminen (Kuula 1999, 11; Kananen 2014, 27). Toiminnallinen tutkimus on hyvä menetelmä silloin, kun pyrimme kehittämään omaa työtämme yhdessä työyhteisön kanssa. Toiminnallisessa tutkimuksessa tutkimme samanaikaisesti ongelmaa ja pyrimme kehittämään uusia toimintatapoja yhteistyössä työyhteisön kanssa. Toimintatutkimus on luonteelta prosessimaista ja sisältää vaiheet suunnittelusta, toiminnasta ja seurannasta. (Kananen 2012, 42–43.)

Laadullisen ja määrällisen tutkimuksen tarkoituksena on yleistää asioita ja puolestaan toiminnallinen tutkimus pyrkii asioiden muutokseen ja kehittämiseen. Toimintatutkimuksessa tekijä on usein tutkimuskohteen jäsen. Useisiin muihin tutkimusotteisiin verrattuna toiminnallinen tutkimus vaatii enemmän tietoa ja perehtymistä itse ilmiöön, sillä tavoitteena on muutoksen läpivieminen. (Kananen 2012, 37–38.) Työkokemuksemme sosiaalialalta on kehitysvammatyöstä ja erityistä tukea tarvitsevien lasten sijaishuollosta. Olemme lisäksi opiskelleet neuropsykiatrista valmennusta, joten koemme omaavamme perustiedot aiheen tutkimista ja kehittämistä varten. Tieteellisessä tutkimuksessa tuotetaan teoriaan pohjautuen uutta tietoa tai kehitetään uusia toimintamalleja (Vilkkä 2007, 23–24).

Toimintatutkimuksen ja kehittämistutkimuksen ero on hyvin vähäinen ja englannin kielessä ne kuvataankin samalla termillä ”action research”. Pääasiassa ero näkyy siinä, että toimintatutkimuksessa tutkija itse on mukana tutkimuksessa. Toimintatutkimus muodostuu spiraalisesta kehästä, jossa yhdistyvät samanaikaisesti toiminta, tutkimus ja muutos. (Kananen 2012, 39,41.)

Kuvio 2. Toimintatutkimuksen spiraalimalli (mukaillen Suojanen 2004).

Toimintatutkimukselle ominaista on syklisyys eli useat peräkkäiset vaiheet seuraavat toisiinsa. Toimintatutkimuksessa toimintaa suunnitellaan, toteutetaan, havainnoidaan ja reflektoidaan spiraalimaisesti vuorotellen koko tutkimuksen ajan (kuvio 2). Toiminnan suunnittelun ja kokeilun kokemusten pohjalta parannellaan suunnitelmaa. Syklisyys kulkee mukana koko prosessin ajan. (Heikkinen, Roivio & Syrjälä 2010, 80.) Opinnäytetyömme toteutus oli spiraalimainen kehä, jossa vuorottelee toiminta, havainnointi ja reflektointi. Syklisen prosessin lisäksi opinnäytetyössämme korostuu työyhteisön osallistaminen kehittämistyön eri vaiheisiin; osallistaminen sekä kuulluksi tuleminen osana tutkimustamme. Toimintatutkimuksemme edustaa osallistavan tutkimuksen suuntausta. (Kananen 2012, 41).

4.3 Aineistonkeruu

Opinnäytetyössämme keräsimme aineistoa laadullisilla menetelmillä, sillä aineistonkeruu perustuu sanoihin, lauseisiin, vuorovaikutukseen ja on yksittäistä sekä tilannekohtaista tiedonkeruuta. Laadullisen tutkimuksen tuloksia ei voida yleistää vaan kyseessä on aina kohdetapausten tulokset. Laadulliselle tutkimukselle tyypillisiä piirteitä ovat tutkimuksen tapahtuminen luonnollisessa ympäristössä. Aineisto kerätään vuorovaikutustilanteessa, huomio kiinnitetään tutkittavien henkilöiden näkökulmiin, merkityksiin ja näkemyksiin. (Kananen 2014, 16–18.)

Opinnäytetyössämme tärkein aineistonkeruumenetelmä oli Learning cafe. Työpaikan osastojen omissa tiimipäivissä maaliskuussa 2022 selvitimme työntekijöiden ajatuksia sosiaaliohjaamiseen liittyvistä menetelmistä, jotka koettiin toimiviksi erityislasten lastensuojelutyössä. Ryhmissä eri asiakastilanteiden pohjalta työntekijät ideoivat ja toivat omia näkökulmiaan esille. Jaoin osallistujat 4–5 henkilön ryhmiin. Ajan tultua täyteen ryhmät vaihtivat pöytää ja miettivät seuraavaa teemaa. Muotoilimme pöydissä olevat kysymykset osaston profiiliin mukaiseksi siten, että ne olisivat mahdollisimman konkreettisia ja työtä lähellä (liitteessä 1. mallit kysymyksistä). Learning cafessa sopivan mittaisen keskustelun jälkeen vaihdettiin teemasta toiseen. Vaihtoehtojen määrä riippui aikataulusta, ryhmien koosta ja käsiteltävien teemojen määrästä. Keskustelujen aikana ajatukset koottiin isolle kartonkipohjalle. Learning Cafelle tyypillisiä puheenjohtajia emme valinneet jokaiselle pöydälle, koska menetelmä on työyhteisöllemme tuttu ja kiersimme itse seuraamassa, että kaikki ryhmät ehtivät pohtia jokaista aihetta riittävästi.

Learning cafe toimi hyvin isolle työyhteisöllemme, sillä näin saimme kaikkien ajatuksia esille ja toimintatapa oli jo tuttu aiemmista kehittämispäivistä. Kokosimme visuaalista opastamme kerätyn aineiston perusteella. Visuaalisen oppaan valmistuttua kokosimme kehittäjäryhmän, johon kuului kaksi vapaaehtoista osaston työntekijää sekä yksikön vastaavat ohjaajat ja johtaja. Kehittäjäryhmän kokouksessa keräsimme kehittämisideoita ja ajatuksia oppaan toivuudesta arjessa. Tämän jälkeen jatkoimme oppaan tuottamista valmiiksi versioksi kehittäjäryhmän kehitysideoiden pohjalta.

4.4 Aineistonanalyysi

Toimintatutkimuksessa analysointia tapahtuu koko prosessin ajan. Learning cafe -aineistoa analysoimme sisällönanalyysia hyödyntäen. Sisällönanalyysi on Tuomen ja Sarajärven (2018) mukaan perusanalyysimenetelmä, jota voidaan käyttää kaikissa laadullisissa tutkimuksissa. Käyttämässämme aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä tutkimusaineistosta pyritään luomaan teoreettinen kokonaisuus. Analyysiyksiköt nousevat esiin aineistosta, eikä niitä valita etukäteen. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 103,108.) Sisällönanalyysin avulla pyritään jäsentämään, selkeyttämään ja tiivistämään kerättyä aineistoa niin, että tutkittavaa ilmiötä voidaan kuvailla mahdollisimman tarkasti. Näin on mahdollista tehdä luotettavia johtopäätöksiä. (Janhonen & Nikkonen 2001, 21, 23.)

Sisällönanalysissa aineistolta kysytään tutkimuskysymyksen mukaisia kysymyksiä, jotka poimitaan talteen ja pelkistetään yksittäisiksi ilmauksiksi (taulukko 1). (Tuomi & Sarajärvi 2018, 114–115.) Learning cafe tuokioiden välillä kävimme saatuja tuloksia jo hieman läpi ja mukautimme kysymyksiä sopimaan paremmin osaston profiiliin. Kun kaikki kolme Learning cafe -tuokiota oli pidetty, siirsimme kartongeille kirjoitetut vastaukset tietokoneelle luetteloksi. Tutkimuksessamme aineistolähtöinen sisällönanalysointi alkoi kerätyn aineiston auki kirjoittamisella, mikä mahdollisti aineistosta kaiken epäolennaisen karsimisen.

Taulukko 1. Esimerkki alkuperäisen ilmausten pelkistämisestä.

ALKUPERÄINEN ILMAUS	PELKISTETTY ILMAUS
Tarjota sallittuja keinoja aistikokemuksen hankkimiseen esimerkiksi pahvilaatikoiden potkiminen seinien sijaan	Sallittujen aistikokemusten tarjoaminen
Ohjataan lasta omalla esimerkillä ja täten autamme lasta aloittamaan siivouksen, josta lapsi siirtynee helpommin pesulle	Esimerkin näyttäminen

Analyysiä jatkettiin yhdistelemällä samaa kuvaavia ilmauksia samaan kategoriaan eli luokkiin, joka nimettiin. Samansisältöisiä alakategorioita yhdisteltiin ja muodostettiin niistä edelleen yläkategorioita ja lopulta pääkategorioita saaden vastaus tutkimustehtävään. Käsitteitä yhdistämällä pyrittiin saamaan vastauksia tutkimustehtävään ja synnyttämään loogisia johtopäätöksiä sekä muodostamaan kuvauksia tutkittavasta ilmiöstä. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 110–115.) Taulukossa 2 esittelemme esimerkin alaluokan muodostamisesta.

Taulukko 2. Esimerkki alaluokkien muodostamisesta.

PELKISTETTY ILMAUS	ALALUOKKA
Sallittujen aistikokemusten tarjoaminen	Aistikokemusten mahdollistaminen
Esimerkin näyttäminen	Toiminnan havainnollistaminen

Yksinkertaistimme vastauksia ja yhdistimme samat vastaukset. Sisällönanalysia hyödyntäen teemoittelimme aineistosta esille nousevat pääaiheet sekä erittelimme niihin liittyvät ohjaamisen menetelmät, minkä perusteella lähdimme kokoamaan opastamme.

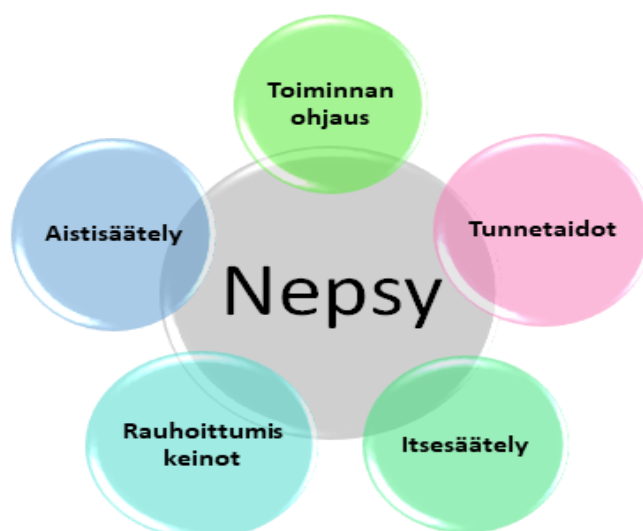
Ryhmittelimme samankaltaisia vastauksia omiin ryhmiinsä ja tällä tavalla muodostimme luokkia. Saimme kuusi pääluokkaa, joilla oli yhteensä kuusitoista alaluokkaa (esimerkki taulukossa 3). Koska olemme perehtyneet tähän aiheeseen ja työskennelleet jo vuosia työpajassamme, meillä oli ennakkokäsitys, mikä on voinut ohjata luokittelua jonkin verran. Myös Learning Cafe -kysymykset muotoilimme siten, että jokaiseen aiheryhmään tulisi vastauksia.

Taulukko 3. Esimerkki pääluokkien muodostamisesta.

ALALUOKKA	PÄÄLUOKKA
Aistikokemusten mahdollistaminen	AISTISÄÄTELY
Toiminnan havainnollistaminen	TOIMINNANOHJAUS

4.5 Oppaan kokoaminen

Kerätystä aineistosta halusimme lähteä kehittämään arkea helpottavan ja tukevan visuaalisen oppaan Ifolor-kuvaohjelmaa hyödyntäen. Aineiston analysoinnin jälkeen olimme saaneet hahmoteltua, mitä kirja sisältäisi. Jaoimme kirjan viiteen osioon (kuvio 3) muodostuneiden pääluokkien mukaisesti: toiminnanohjaus, tunnetaidot, itsesäätelytaidot, rauhoittumiskeinot ja aistisäätely. Tämän lisäksi oppaaseen kokosimme sosiaaliohjaamisen kannalta tärkeitä tekijöitä kuten ohjaamisen ja tiimityöskentelyn lähtökohtia, erityislapsen ymmärtämiseen ja yleisiin pelisääntöihin liittyviä tekijöitä.

Kuvio 3. Oppaan viisi pääosiota.

Lähdimme toteuttamaan visuaalista opasta ottamalla valokuvia aineiston alaluokkiin liittyvistä tekijöistä ja menetelmistä. Esimerkiksi toiminnanohjauksen alaluokkaan kuuluva arjen struktuuri sisälsi menetelmiä lapsikohtaisesta päiväohjelmasta, toiminnan pilkkomisesta pienempiin osiin, kalenterin käyttämisestä tai mielekkään tekemisen tarjoamisesta. Valokuvaaaminen oli itsessään prosessi, mutta vaihe vaiheelta aloimme kokoamaan visuaalista opasta Ifolor-kuvapalvelusovelluksen. Valitsimme hyödyntää Ifolor-kuvapalvelusovellusta visuaalisen oppaan luomiseen, sillä palvelun käyttäminen oli tekijöille ennestään tuttu. Lisäksi kuvapalvelu mahdollistaa työn tallentamisen ja jatkamisen. Kummallakaan opinnäytetyöntekijöistä ei ole kuvanmuokkaukseen tai taittamiseen liittyvää ammatillista koulutusta tai muuta osaamista, joten palvelu mahdollisti helpon lähestymisen visuaalisen oppaan muodostamiseen.

Visuaalisen oppaan muodostuttua kokonaisuudeksi kokosimme kehittäjäryhmän, jolle esittelimme tuotoksemme. Kehittäjäryhmän tiimikokouksessa keräsimme kehittämisideoita ja ajatuksia oppaan toimivuudesta arjessa. Kehittäjäryhmältä saimme vinkkejä esimerkiksi kuvien suurentamiseen ja värien käyttämiseen. Tutkimusmenetelmämme luonteen mukaisesti visuaalinen opas rakentui prosessina ja tärkeää oli, että asiaa tarkennettiin ja arvioitiin ennen valmistumista.

4.6 Eettisyys ja luotettavuus

Tieteellinen tutkimus on eettisesti hyväksyttävää ja luotettavaa, kun se tehdään hyvän tieteellisen käytännön edellyttämällä tavalla. Pyrimme tutkimuksessa noudattamaan rehellisyyttä, huolellisuutta ja tarkkuutta. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012, 6–7.) Meille opinnäytetyön tekijöinä oli erityisen tärkeää, että toimimme hyvien eettisten käytäntöjen mukaisesti. Alkuun ajatuksenamme oli osallistaa lastensuojelun lapset ja nuoret mukaan opinnäytetyön aineistonkeruuseen, mutta pian huomasimme, että alaikäisten lasten tutkiminen on tarkasti säädeltyä ja riskit eettisesti hyvän työskentelyn toteutumiseen koholla.

Tutkimuksen luotettavuutta arvioitaessa käsitellään usein kahta käsitettä: reliaabeliutta ja validiteettia. Reliaabeliudella tarkoitetaan sitä, että tutkimuksen aihe voidaan tutkia luotettavasti ilman, että erilaiset tekijät vaikuttavat tuloksiin. Validiteetti tarkoittaa sitä, että tutkimus todella mittaa haluttua ilmiötä ja mittaukset ovat tarkkoja. (Aaltio & Puusa 2020, 169–172.)

Valitsimme opinnäytetyömme tutkimusmenetelmäksi toimintatutkimuksen, sillä tavoitteenamme oli saada työyhteisön ääni kuuluviin niistä menetelmistä ja tekijöistä, joita hyödynnetään yksikössämme erityislasten sosiaaliohjaamisessa. Lisäksi tutkijoina olimme osa työyhteisöä, jonka vuoksi toimintatutkimus oli eettisesti paras valinta, sillä näin pystyimme olla osa tutkimusta. Mielestämme tutkimuksemme reliabiliteetti täyttyi luotettavasti, sillä ympäristön ärsykeillä tai tekijöillä ei ollut suurempaa vaikutusta tutkimustuloksiin. Tutkittava aihe itsessään ei ole arkaluonteinen vaan perustuu työkokemukseen erityislasten parissa. Tutkimusaineiston keruu tapahtui tutussa ympäristössä ja aihe oli kollektiivinen eikä perustunut kenenkään työntekijän henkilökohtaisiin mielipiteisiin, vaan arjesta nousseisiin kokemuksiin. Tutkimuksen validiteetti toteutui, sillä aineistonkeruu kohdistettiin täysin tutki- maamme aiheeseen. Tarkastelun kohteeksi olimme lähtökohtaisesti valinneet arjestamme tutut esimerkkitalanteet, joiden kautta tutkimme erityislasten ohjaamista. Emme tiedä kuinka paljon annetut esimerkkitalanteet ohjasivat pääluokkien muodostumista.

Tiedonhankinnan sekä tutkimus- ja arviointimenetelmien tulee olla kriteerien mukaisia ja eettisesti kestäviä. Muiden tutkijoiden saavutuksia kunnioitetaan ja niihin viitataan asianmukaisella tavalla. Tutkimusprosessin eri vaiheissa tallentaminen tapahtuu tieteelliselle tiedolla asetettujen vaatimusten edellyttämällä tavalla. Tutkimusluvat on hankittu, rahoituslähteet ilmoitettu tutkimukseen osallistuville ja tietosuojaa koskevat asiat huomioitu niitä edellyttävällä tavalla. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012, 6–7.) Opinnäytetyön prosessin alussa kartoitimme, mitä tutkimusta on jo ennakkoon tutkittu ja kirjoitettu. Haimme tieteellisesti hyvien käytäntöjen mukaisesti organisaatioltamme tutkimusluvan. Käytimme opinnäytetyössä tieteellisesti hyviä lähteitä ja merkitsimme lähdemerkinnät asianmukaisesti ja alkuperäistä tekijää kunnioittavalla tavalla. Tallensimme opinnäytetyötä koko prosessin ajan salasanojen takana olevalle henkilökohtaiselle tietokoneelle. Visuaalisessa oppaassa käytettyjen kuvien käyttö lupa kysyttiin työntekijöiltä ja vain kuvia, joista lapset eivät ole tunnistettavissa, käytettiin. Opinnäytetyön prosessin tutkimukseen osallistuminen oli työyhteisöllemme vapaaehtoista ja nostimme sen esille ennen aineistonkeruuta.

Osallistujille on tärkeää tietää tutkimuksen eettiset tekijät, jotta he tuntevat olonsa turval- liseksi ja luottavat tutkijan toimivan rehellisesti. On tärkeää, että tutkimukseen osallistuvilla on tieto siitä, että tulosten tallentamisessa ja esittämisessä sekä arvioinnissa käytetään huolellisuutta ja tarkkuutta. Tutkimukseen osallistuvien tietosuojasta huolehditaan tieteellisiä

käytäntöjä edellyttävällä tavalla. Tutkimuksessa tulee olla myös avoimesti esillä rahoituslähteet, sisältöä koskeva salassapitovelvollisuuden toteutuminen ja vaitiolovelvollisuus, mitkä suojaavat tutkimukseen osallistuvien oikeusturvaa. Tutkimuseettiset tekijät on kirjattu lainsäädäntöön, joiden toteutumisesta opinnäytetyöntekijä on vastuussa. (Kananen 2015, 125–126.) Opinnäytetyön aineistonkeruun alkaessa jokainen tutkimukseen osallistuja sai perehtyä opinnäytetutkimuksen tietosuojailmoitukseen, joka on EU:n tietosuojasetuksen mukainen. Tämä sisälsi tietoa opinnäytetyömme tarkoituksesta, tavoitteesta, tietojenkäsittelystä, hyödyntämisestä ja säilyttämisestä.

Tutkimuksen eettisyys liittyy sekä laatuun että luotettavuuteen. Tutkimuseetiikalla tarkoitetaan vastuullisten ja hyvien toimintatapojen noudattamista sekä niiden edistämistä. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 109–110) Laadullisen tutkimuksen tuloksilla ei pyritä yleistämään siitä saatuja tutkimustuloksia vaan tuottamaan ymmärrystä lisäävää osuvaa tietoa. (Aaltio & Puusa 2020, 172–176). Opinnäytetyömme tarkoitus oli tutkia sosiaaliohjaamista erityislasten lastensuojeluyksikössä ja vastata asettamiimme tutkimuskysymyksiin. Emme tavoittele yleistämistä vaan haluamme nostaa esille niitä asioita, jotka yksikössämme on koettu toimivina sosiaaliohjaamisen menetelminä.

5 OPINNÄYTETYÖN TULOKSET

Tutkimuksen mukaan neuropsykiatrisen diagnoosin omaavien lasten ohjauksessa on tärkeää huomioida useita tekijöitä, kuten yleisiä sosiaalihojaamisen kannalta tärkeitä tekijöitä ja erityislapsen ymmärtämistä. Tulokset voidaan jakaa toiminnanohjaukseen, tunteisiin, itsesäätelytaitoihin, rauhoittumiskeinoihin ja aistisäätelyyn, joihin kaikkiin tulee kiinnittää huomiota neopsy-lasten ohjauksessa. Tärkeää on, että ohjaajat ovat tietoisia eri neuropsykiatrisista diagnooseista ja niiden erityispiirteistä, jotta voivat tarjota yksilöllistä tukea ja ohjausta.

5.1 Sosiaalihojaus ja sen kehittäminen lastensuojelussa

Tutkimusaineiston mukaan erityislapsen tarvitsevat erityistä ymmärtämistä (kuva 1). Jokainen lapsi on yksilö omine erityispiirteineen, mikä tarkoittaa, että lapsen maailmaan sisälle pääseminen vaatii aikaa. Erityislapsen ymmärtämisessä tärkeää on, että lapsi tulee kuuluksi ja annetaan mahdollisuus vaikuttaa arjen sisältöön. Asettuminen lapsen maailmaan niin fyysisellä kuin henkiselläkin tasolla voi helpottaa yhteyden löytymistä. Aito kiinnostus lapsen asioista ja mielenkiinnon kohteista sekä keskustelun tason, puhetyylin ja äänensävyyn muokkaaminen lapsen ikätasoon sopivaksi voivat edistää yhteyden saamista. Tutkimustulosten perusteella sosiaalihojauksen tulee olla johdonmukaista, rauhallista ja selkeää. Lempeä ja empaattinen sekä yksilöllinen kohtaaminen tekevät erityislapselle tunteen hyväksytyksi tulemisesta.

Kuva 1. Erityislapsen ymmärtäminen ja ohjaamisen lähtökohdat.

Yksikkömme työntekijöiden mukaan ohjaamisen lähtökohtia (kuva 1) ovat aito vuorovaikutus ja läsnäolo lapsen äärellä. Ohjaamista suuntaa yksikössä lapsikohtaiset päiväjärjestykset ja lapsikohtaiset ohjeet, joista työntekijät sitoutuvat tiiminä pitämään kiinni. Aikuislähtöinen ohjaaminen, turvalliset ja selkeät rajat sekä toiminnan perustelu tuovat turvallisuutta erityislapsen elämään. Työntekijät korostivat tutkimuksessa, että ohjaamisessa rauhallisuus, huumori, avointen kysymysten esittäminen, välittömän positiivisen palautteen antaminen ja yhteinen tekeminen sujuvoittavat arkea. Erityislapsen kohdalla on tärkeää mahdollistaa riittävän pienet tavoitteet, että onnistumisen kokemukset ovat mahdollisia. Neuropsykiatrinen oirehdinta vaikuttaa siihen, että ohjaajan tulee olla tietoinen niistä menetelmistä, jotka auttavat lasta arjen eri tilanteissa. Haastavissa tilanteissa korostetaan ajan ja tilan antamisen tärkeyttä. Erilaiset havainnollistavat tekniikat ohjauksessa; piirtäminen, tarinat ja

keskustelu, ovat toimivia ohjauksen menetelmiä. Yksikössämme on toisinaan myös nähty toimivana keinona ohjaajan vaihtaminen ohjaustilanteessa, koska tämä muutos vaikuttaa vuorovaikutussuhteisiin ja antaa uusia toiminnan mahdollisuuksia lapselle.

Kuva 2. Pelisäännöt erityislapsen ohjaamiselle ja tiimityöskentelyn lähtökohdat.

Yksikössämme koetaan, että sosiaaliohjaamiselle on tiettyjä pelisääntöjä (kuva 2). Tutkimustuloksissa korostuivat lapsen arjen struktuurista huolehtiminen ja yhteisesti sovituista asioista kiinni pitäminen. Jokaiselle lapselle tehdään päiväohjelma, mikä käydään läpi lapsen ja tiimin kanssa yhteisesti. Arjen erilaisiin tilanteisiin suunnitellaan etukäteen selkeä toimintasuunnitelma, jotta tiedetään, miten toimitaan esimerkiksi lapsen tunnetilan kärjistyessä. Yksikössämme tavoitellaan ratkaisukeskeistä toimintaa. Positiivinen kannustaminen,

turvallisen tilan luominen, aikuisjohtoisuus ja kärsivällinen työote ovat ohjaamisen kulmakiviä.

Yksikössämme työskennellään kolmessa tiimissä osastoittain. Tulosten perusteella tiimin tuki on lastensuojelun työssä ensiarvoisen tärkeää. Tiimin ilmapiirin tulee olla avoin, keskusteleva, erilaisten kysymysten salliva ja joustava. Jokaisen tulee saada pyytää neuvoa ja tukea. Armollisuus niin itseä kuin työkaveria kohtaan sekä kuunteleminen tuottavat työskentelyä helpottavan ilmapiirin. Työnantajan tarjoamaa perehdytystä korostettiin työskentelyn lähtökohtana. Yhtä tärkeänä nähtiin jokaisen vastuu ajankohtaisiin asioihin perehtymisestä.

5.2 Yksikössä käytettävät ohjaamisen menetelmät

Lastensuojeluyksikössä tapahtuva ohjaaminen on erityisen tärkeää, sillä yksikön tehtävänä on tukea ja auttaa lasta kasvamaan ja kehittymään. Yksilöllisen tuen ja ohjauksen avulla jokaisen lapsen tarpeet tulee huomioiduksi. Nepsy-lasten kanssa työskennellessä on tärkeää tunnistaa lapsen vahvuudet ja tuen tarpeet, että ohjaustyyli on oikein kohdennettua arjen tarpeisiin. Selkeä ja johdonmukainen viestintä ovat tärkeä osa lapsen ohjaamista arjessa. Positiivinen huomioimisen avulla lapsi saa rohkeutta ja innostusta oppia uutta. Ohjaamisen menetelmät esimerkiksi visuaalinen ohjaus voi olla hyödyllistä silloin kun lapselle on haasteita kielen ymmärtämisessä tai toiminnanohjauksessa. Tutkimustulosten perusteella neuropsykiatrisesti oireilen lapsen tuen tarpeet ovat toiminnanohjaus, tunnetaidot, itsesäätelytaidot, rauhoittumiskeinot ja aistisäätely. Muodostimme oppaan luvut näiden pääluokkien perusteella. Opas alkaa sisällysluettelolla (kuva 3), josta lukijan on helppo hahmottaa oppaan kokonaisuus ja löytää haluamansa sisältö.

Sisällysluettelo

TOIMINNAHOJJAUS

Keinoja ohjaamiseen, joilla tuet lapsen ja nuoren toiminnanohjausta

Arjen struktuuri tukee toiminnanohjausta

Toiminnasta toiseen siirtymisen tukeminen

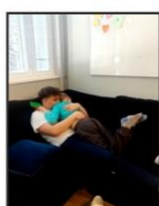
Tuetaan toiminnanohjausta havainnollistamalla tilanteit ja toimintoja

RAUHOITTUMISKEINOT

Työkaluja rauhoittumisen tukemiseen

Ohjaamisella tukea rauhoittumiseen

TUNNETAIDOT

Tunteiden tunnistamisen harjoittelu

Tunteiden käsittelyn tukeminen

Tunteiden salliminen ja mahdollistaminen

Tunteiden hallinnan tukeminen

AISTISÄÄTELY

Aistikokemusten mahdollistaminen

Aistiherkkyyksien huomioiminen

ITSESÄÄTELYTAIDOT

Itsesäätelyn tukeminen

Kuva 3. Sisällysluettelo.

5.2.1 Toiminnanohjauksen tukeminen

Tutkimustulosten kautta nousi esille ohjaamisen keinoja, joilla tuetaan erityislapsen ja nuoren toiminnanohjausta (kuva 4). Lähtökohta toiminnanohjauksen tukemisessa on, että työntekijä toimii rauhallisesti, on aidosti läsnä lapsen äärellä, ennakoi tulevia asioita ja kertoo lapselle, mitä tulee tapahtumaan. Ohjaajan huumori ja leikkisyys voivat olla keinoja, joilla lapsen omaa toiminnanohjausta voidaan saada entistä sujuvammaksi. Konkreettisenä esimerkkinä voidaan ajatella, että ohjaaja heittäytyy leikkimään autoleikkiä ja suuntaa hammaspesuille, esittäen ”Ferrarina hammaspesuilla, kauankohan menisi aikaa”. Siirtymisestä hauskan ja leikkisän tuottaminen voi auttaa erityisesti pienempiä lapsia

toiminnanohjauksessa. Aina toiminnanohjaustilanteet eivät ole yksinkertaisia. Tällöin ohjauksessa tarvitaan luovuutta.

Keinoja ohjaamiseen, joilla tuet lapsen ja nuoren oman toiminnanohjausta

Ole rauhallinen

Ole aidosti läsnä

Ennakoi tulevaa

Kerro mitä tapahtuu

Huumori ja leikkisyys toiminnassa lasten ja nuorten kesken. "Ferrarina hammaspesuilla, kauanko menisi aikaa?"

Rentous aikuisten kesken rauhoittaa yleistä ilmapölyä

Luovuus ohjauksessa. "Käännä asiat vaikka päälleen ja löydä uusia ideoita toiminnanohjauksen tukemiseen"

Kuva 4. Keinoja ohjaamiseen, jolla tuet lapsen ja nuoren oman toiminnanohjausta.

Arjen struktuurilla on tärkeä rooli toiminnanohjauksen tukemisessa (kuva 5). Erityisesti lapsikohtaisten päivä- ja viikko-ohjelmien rakentaminen niin kirjallisena kuin kuvallisena koettiin tärkeänä. Nepsy-lasten kohdalla hyödyllistä on asioiden pilkkominen pienempiin osiin ja hahmottaminen kuvallisina vaiheina. Tärkeää on, että lapsella on mahdollisuus vaikuttaa omaan arjen sisältöön. Mielekkään tekemisten tarjoaminen, yhdessä toimiminen ja päiväohjelmasta kiinnipitäminen antavat arkeen mielekkyyttä ja struktuuria. Arjen struktuuri on tärkeä osa toiminnanohjausta ja auttaa lasta suunnittelemaan, aloittamaan, ylläpitämään ja

muuttamaan omaa toimintaa tavoitteidemme saavuttamiseksi. Arjen struktuurin avulla lapsi ylläpitää tarkkaavaisuutta ja keskittymiskykyä.

Arjen struktuuri tukee toiminnanohjausta

Lapsikohtainen selkeä päivä- ja viikkosuunnitelma auttaa jäsentämään arkea.

Pienemmäksi pilkottu toimintasuunnitelma päivästä niin suullisena, kirjallisena kuin kuvallisena jäsentää toimintoja. Tähän voidaan käyttää esimerkiksi kuvapohjaa ensin - sitten - jälkeen.

Toimintojen pilkkominen osiin on hyödyllistä toiminnassa suoritumisessa. Esimerkiksi pukeutuminen tai aamutoimet voidaan pilkkoa pienempiin osioihin.

Lapsen ja nuoren oma kuukausi- tai viikkokalenteri tukee arjen jäsentymistä ja toiminnanohjausta.

Kuva 5. Arjen struktuuri tukee toiminnanohjausta.

Toiminnanohjauksessa näyttäytyy haastavana toiminnasta toiseen siirtyminen (kuva 6). Näitä tekijöitä yksikössämme tuetaan erilaisin keinoin kuten fyysisesti avustamalla, kädestä kiinni pitämällä siirtymisessä sekä havainnollistamalla siirtymisten vaiheita kuvilla ja viitoilla. Siirtymisiä ennakoidaan laskemalla, ajastinta hyödyntämällä, toimintojen näkyväksi tekemisellä, muistuttamisella ja toimintojen vaiheiden kertaamisella. Siirtymisiä voidaan havainnollistaa erilaisten kommunikaatiokuvien avulla, piirtämällä toimintojen vaiheita, mallintamalla mitä tapahtuu ja antamalla konkreettisia esimerkkejä siirtymisten toteuttamisesta, kuten antamalla mahdollisuus valita itse kulkuväline paikasta toiseen menemiseen.

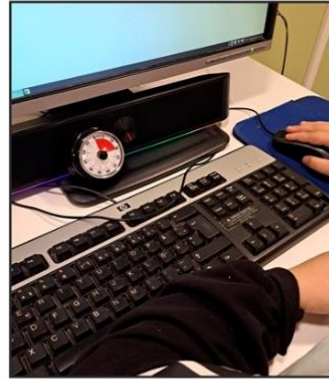
Toiminnasta toiseen siirtymisen tukeminen

Niin isompien kuin pientenkin lasten kanssa toisiinaan fyysinen ohjaaminen auttaa siirtymisessä.

Havainnollistaminen kuvien ja viittomien avulla auttaa siirtymisissä.

Timmeri auttaa ajan hahmottamisessa

Myös ääneen laskeminen voi auttaa siirtymisen toteutumisessa

Toimintojen näkyväksi tekeminen, kertaaminen ja muistuttaminen auttaa siirtymisessä.

Kuva 6. Toiminnasta toiseen siirtymisen tukeminen.

5.2.2 Tunnetaitojen vahvistaminen

Yksikössämme lasten tunnetaitoharjoitteluun panostetaan erilaisin keinoin (kuva 7). Tunne mittarit, tunnekartat ja tunnetaitopelit auttavat tunteiden tunnistamisessa. Yksikössämme koetaan tärkeäksi tunnetilojen sanoittaminen. Esimerkiksi ohjaaja voi mallintaa tunnetta sanoittamisen avulla kuten ”huomaan, että sinulla on pahamieli”. Tunnelelut ja tunnekortit ovat myös yksi keino mallintaa ja harjoitella tunteiden tunnistamista. Tunteiden käsittely ja niistä puhuminen voivat olla haastavia tilanteita ohjaajallekin. Tulosten perusteella toisinaan on hyvä hyödyntää lelua tai leikkiä tunteiden ilmaisun ja sanoittamisen tukena.

Analyysimme perusteella ohjaajan tehtävä tukea tunteiden käsittelyssä (kuva 8). Turvallisen suhteen muodostaminen lapseen, kuunteleminen, ymmärryksen antaminen ja tarvittaessa lohduttaminen ovat ohjaajan tärkeitä tehtäviä. Tunteiden käsittelyssä toiminnallinen tekeminen on huomattu vaikuttavan positiivisesti. Tutkitussa yksikössä painotetaan eläinavusteiseen toimintaan, luonnossa liikkumiseen, aktiiviseen harrastamiseen ja yhdessä tekemiseen. Tulosten perusteella erityislasten kohdalla on tärkeää painottaa sitä, että kaikki tunteet ovat sallittuja. Ohjaajien tehtävänä on sopia lasten kanssa niitä tekijöitä, joihin tukeutuen voi turvallisesti purkaa tunteita ja energiaa. Ulos lähteminen, musiikin kuuntelu ja sanomalehtien repiminen voivat olla hyväksyttäviä tapoja purkaa ärtymystä. Yleisesti ajatellaan kuitenkin, että tunteiden hallinnassa ennakointi, vuorovaikutus, huumori, rauhallisuus ja huomion siirtäminen muuhun tekemiseen tukevat tunteiden hallintaa.

Tunteiden tunnistamisen harjoittelu

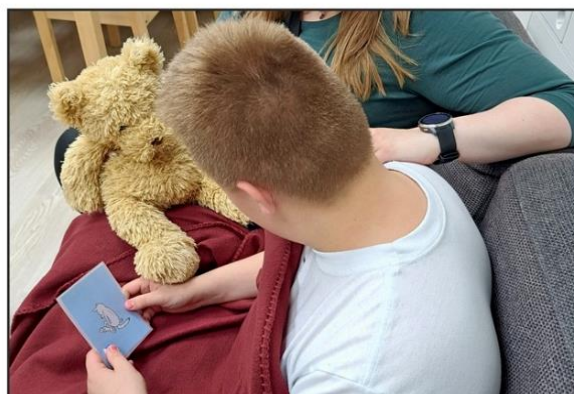
Erilaiset tunnemittarit, tunnekartat ja tunnetaitopelit auttavat tunteiden tunnistamisessa.

Ohjaaja voi mallintaa tunnetta esimerkiksi sanoittamalla tunnetta, joka välittyy lapsesta tai nuoresta. "Huomaan, että sinulla on pahamieli"

Tunteen mallintamiseen auttaa myös erilaiset tunnelelut ja tunnekortit.

Leikin kautta voidaan harjoitella erilaisia tunteita turvallisesti, esimerkiksi nalle voi jutella tai sille voi jutella.

Kuva 7. Tunteiden tunnistamisen harjoittelu.

Kuva 8. Tunteiden käsittelyn tukeminen.

5.2.3 Itsesäätelykeinojen harjoittelu

Erityislapsi tarvitsee ohjaajan tukea sopivan tunnetilan tai käyttäytymisen säätelyyn (kuva 9). Tämä voi olla haasteellista, sillä nepsy-lapsilla voi olla erilaisia herkkyyksiä ja tapoja reagoida ympäristöönsä. Päiväohjelman tekeminen auttaa lasta tuntemaan olonsa ennakoitavaksi ja turvalliseksi. Lisäksi ohjaajan tehtävänä on tarjota lapselle mahdollisuuksia rentoutumiseen ja stressinpurkuun esimerkiksi leikin tai liikunnan avulla. Rauhoittumista voidaan tarvita tilanteissa, jossa lapsi innostuu liiaksi, levottomuus hallitsee olotilaa tai jokin asia alkaa harmittaa, jopa hermostuttaa. Itsesäätelyn harjoittelemisessa hyödynnetään erityisesti tunnetilojen sanoittamista lapselle. On tärkeää antaa positiivista palautetta sekä myös varoituksia käyttäen kuvallisia menetelmiä, kuten liikennemerkkejä. Tämä auttaa lasta

ymmärtämään, mikä käyttäytyminen on hyväksyttävää ja mikä ei. Ohjaajan tehtävänä on auttaa lasta ymmärtämään nämä merkit ja ohjata häntä kohti toivottua käyttäytymistä.

Itsesäätelyn tukeminen

Ennakointi:

Lapsikohtainen päiväohjelma tukee itsesäätelytaitoja sillä näin lapsi tietää, mitä tapahtuu ja mitä häneltä odotetaan.

Yhteisesti lapsen tai nuoren kanssa sovitut toimintatavat rauhoittumisen menetelmistä tukee itsesäätelyä.

Rauhoittumista voidaan tarvita tilanteissa, jossa lapsi ylivirittyy innostuneesti asiasta, levottomuus hallitsee olotilaa tai jokin asia alkaa häiritä tai hermostuttaa.

Erityislapsi tarvitsee ohjaajan tukea sopivan tunnetilan tai käyttäytymisen säätelyyn.

Ohjaaja voi sanoittaa huomioitaan lapsen tunnetilassa tai käytöksessä kuten "huomaan, että olet hyvin innostunut"

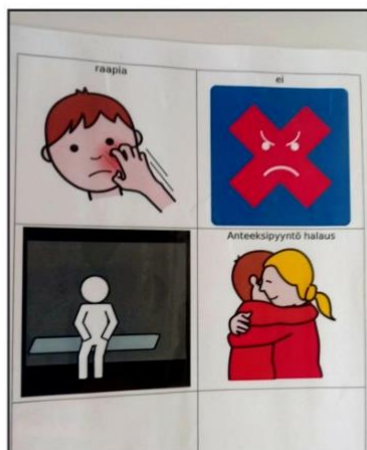
Liikennemerkkien avulla ohjaaja voi osoittaa positiivisia huomioita tai varoittaa, mikäli käyttäytymistä tulisi alkaa hillitsemään tai korjaamaan.

Kuva 9. Itsesäätelyn tukeminen.

Itsesäätelyyn liittyy kyky hallita tunteitaan ja käyttäytymistään haastavissa tilanteissa, esimerkiksi pettymyksen tai vihan tunteissa. Itsesäätelyä harjoitellaan kiinnittämällä jo lapsena huomiota syy- ja seuraussuhteisiin (kuva 10). Kun lapsi ymmärtää, että hänen toimillaan on seurauksia, hän oppii hallitsemaan käyttäytymistään ja tunnetilojaan paremmin. Syy- ja seuraussuhteiden ymmärtäminen auttaa lasta vastuullisuuteen ja omien tekojen seurausten kantamiseen. Anteeksipyynnön opetteleminen ja motivoiminen itsesäätelyyn erilaisten palkkioiden ja kannustusten kautta ovat tärkeä osa arkea. Positiiviset huomiot, mielekkään tekemisen tarjoaminen ja erilaiset rentoutumiseen mahdollistavat tilanteet auttavat

itsesääätelyä. Ohjaajan tehtävä on harjoitella lapsen kanssa itsesääätelytaitoja lapsen kohdassa erilaisia tunnetiloja.

Lapsen ja nuoren kanssa on tärkeää opetella syy- ja seuraussuhdetta.

Mikäli käytös ajautuu epäsovivaksi - käydään rauhoittumisen jälkeen tilanne läpi keskustellen tai kuvilla sekä opetella anteeksipyyntöä.

Palkkiot, kannustus, harjoittelu, positiiviset huomiot, vuorovaikutus, selkeät toiminta-ohjeet tukevat itsehillintää ja itsesääätelyä.

Palkkiojärjestelmiä voi olla monenlaisia itsesäätelyn tukena. Toisinaan on tärkeää, että nuori saa palkkion siitä, että käyttäytyminen tai itsesääätely pysyy sopivana.

Rentoutumis- ja läsnäoloharjoitukset voivat auttaa itsesäätelyn harjoittelemisessa.

Itsesääätelyä tukee energian purkaminen sopivalla tavalla.

Itsesääätelyyn auttaa kun ohjataan mielekkään tekemisen pariin. Tyhjät hetket voivat luoda levottomuutta ja ärtymystä.

Kuva 10. Itsesääätely.

5.2.4 Rauhoittumiskeinojen tukeminen

Rauhoittumista on erityislapsen kohdalla harjoitettava ja luotava niitä toimintoja arkeen, jotka maadoittavat eli pysäyttävät hetkeen sekä tilanteeseen. Rauhoittaviksi toiminnoiksi on tutkitussa työyhteisössä tunnistettu äänikirjat, musiikki, elokuvat, aistilelut, aistiärsykeettömät tilat, lukeminen, mielikuvaharjoitteet, hieronta, hipsuttelu, leipominen yms. tekeminen (Kuva 11). Erityislapsilla voi olla haasteita oman itsensä rauhoittamisessa, ja siksi on hyvä käydä yhdessä lapsen kanssa läpi erilaisia keinoja, joita ohjaaja voi tarjota rauhoittumisen

tukemiseen. Lapsen mukaan ottaminen päiväohjelman rakentamiseen sekä mielipiteen selvittäminen ja kuulluksi tuleminen rauhoittavat olotilaa. Toisinaan tarvitaan kuitenkin myös fyysistä pysäyttämistä, että saadaan tilanne säilymään turvallisena.

Ohjaamisessa huumori nähtiin yksikössämme yhtenä rauhoittumista tukevana ohjaamisen keinona. Tuloksissa ilmeni, että huumorin käyttämisessä tulee olla tarkkana siinä, millaisissa tilanteissa sitä voi käyttää ja kenen kohdalla. Haastavissa tilanteissa huumori voi auttaa näkemään asioita eri tavalla ja vähentää jännitteitä. Tilanteen luominen kevyemmäksi huumorin keinoin voi auttaa käsittelemään tilannetta paremmin ja löytämään ratkaisuja stressaaviin tilanteisiin. Huumori on myös yksi keinoista, joilla saa huomion siirrettyä tunteita herättävästä tilanteesta muualle. Huomion siirtäminen esimerkiksi ympäristön tarkkailemiseen voi auttaa rauhoittumisessa. Lapsen tunnetiloihin reagoiminen on tärkeää, mutta joskus lapsen rauhoittumista auttaa hetkellinen lapsen tunnetilan huomiotta jättäminen. Tämä voi olla hyödyllistä tilanteissa, joissa lapsi on yliherkistynyt tai ylireagoinut johonkin tilanteeseen. Toisinaan lapsi hakee ohjaajan reaktioita vahvoilla tunneilmaisuuilla ja joskus liiallinen huomio keskittyminen lapsen tunnetilaan voi vahvistaa sitä ja lisätä stressiä.

Työkaluja rauhoittumisen tukemiseen

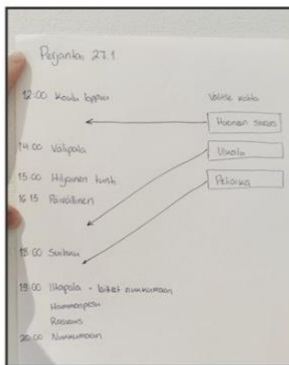
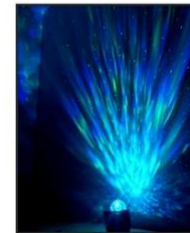
Rauhoittumiseen löytyy lukuisia erilaisia keinoja, joita hyödyntää arjessa.

Rauhoittumiseen voidaan käyttää maadoittumista eli pysähtymistä hetkeen ja tilanteeseen.

Rauhoittavia toimintoja ovat esimerkiksi: äänikirjat, musiikki, elokuvat, aistilelut, aistiärsykeettömät tilat, lukeminen, mielikuvaharjoitteet, hieronta, hipsuttelu, leipominen jne.

Toisinaan tarvitaan fyysisistä pysäyttämistä, että saadaan tilanne säilymään turvallisenä.

On tärkeää ottaa huomioon lapsen mielipide ja antaa mahdollisuus vaikuttaa mm. päiväjärjestykseen.

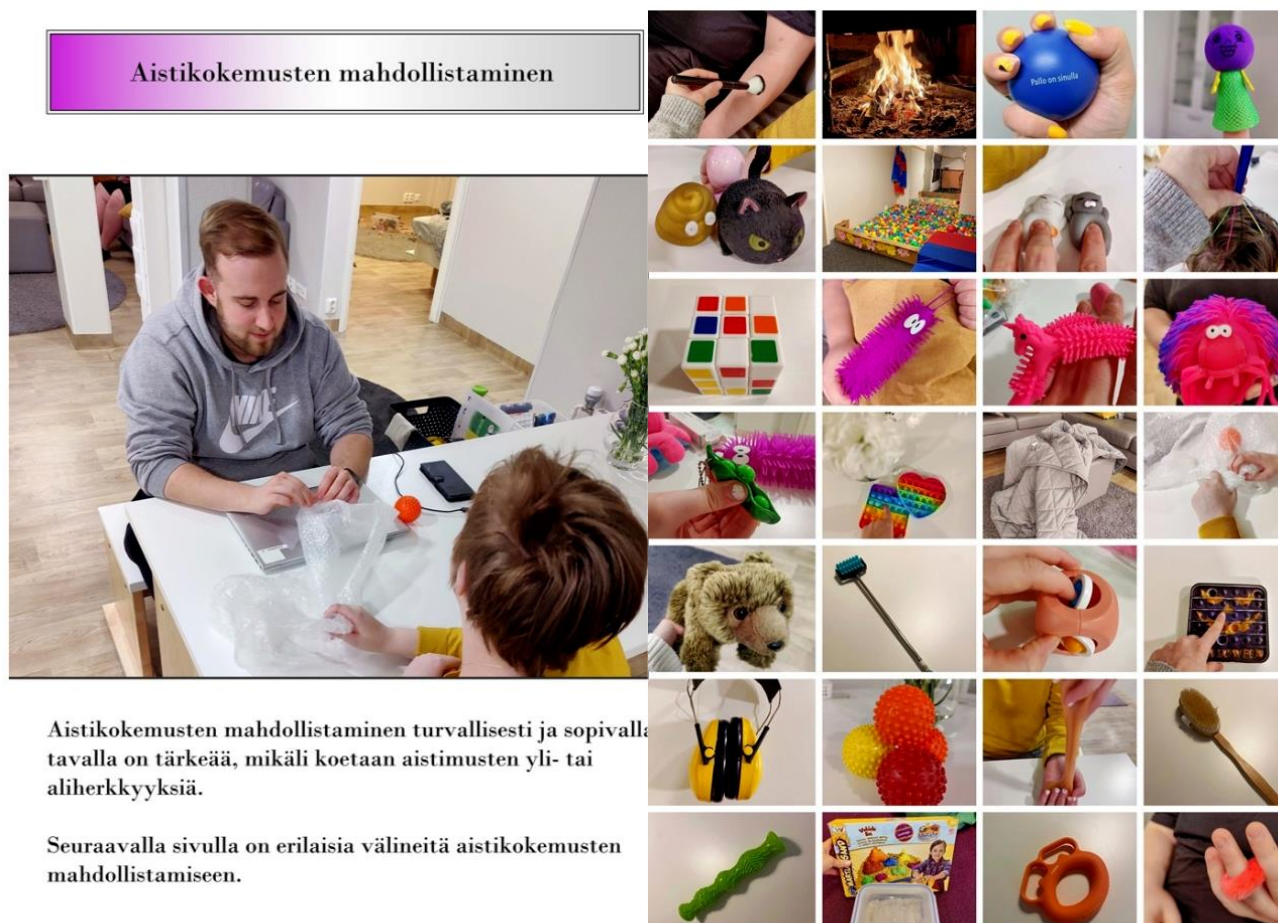
Lapsi voi esimerkiksi itse siivoushetken tai suihkun ajankohdan.

Kuva 11. Työkaluja rauhoittumisen tukemiseen.

5.2.5 Aistisäätely ja aistiherkkydet huomioiduksi arjessa

Aistikokemusten mahdollistaminen turvallisesti ja sopivalla tavalla koetaan yksikössämme tärkeänä, mikäli lapsi kokee aistimusten yli- tai aliherkkyksiä. Erilaisia aistivälineitä hyödynnetään aistikokemusten mahdollistamiseen. Näitä ovat esimerkiksi kuvassa 12 näkyvät stressipallot, puristelulelut, hypisteltävät materiaalit, painopeitto, stressinhallintaan ja näperelyntarpeeseen soveltuvat fidget-lelut, keskittymislelut, aistialustat ja siveltimet. Aistivälineet lisäävät aistitietoisuutta ja rauhoittavat stressaavassa tilanteessa. Aistilelut toimivat myös keskittymistä ja paikalla pysymistä vaativissa tilanteissa. Lapsi voi keskittää motorisen levottomuuden aistilelun käsittelemiseen. Toisinaan aistikuormaa tulee ympäristöstä liikaa ja tällöin esimerkiksi kuulosuojaimilla voidaan vähentää ääniärsyksiä. Painopeitto

mahdollistaa tasaisen paineen tunteen keholle ja voi auttaa rauhoittamaan ja rentouttamaan. Erilaiset käsissä liikuteltavat spinnerit ja muut välineet luovat itsessään aistituntemuksen, mutta myös auttavat levotonta lasta keskittämään huomionsa annettuun tehtävään.

Kuva 12. Aistikokemusten mahdollistaminen.

Aistiherkkyksien huomioiminen (kuva 13) ja niihin vastaaminen on tutkimukseen osallistuneiden mukaan tärkeää arjen sujuvuuden kannalta. On tärkeää ymmärtää, että aistiherkkydet voivat vaikuttaa merkittävästi lapsen hyvinvointiin, oppimiseen ja vuorovaikutukseen ympäristön kanssa. Esimerkiksi liian voimakkaat äänet tai hajut voivat aiheuttaa stressiä tai fyysistä kiputuntemusta aistiherkille henkilöille. Aistiherkkydet kuormittavat herkästi lapsen olotilaa, minkä vuoksi on tärkeää tunnistaa ja huomioida ne arjen eri tilanteissa. Tutkimusten mukaan aistiherkkyksien huomioimisen lisäksi on tärkeää myös toteuttaa asteittaista

siedättämistä erilaisiin aistituntemuksiin, erityisesti silloin kun aistiherkkyudet rajoittavat merkittävästi toimintoja. Tämä tarkoittaa, että yksilöä altistetaan vähitellen ja hallitusti ympäristön ärsykeille. Aistikuormaa voidaan helpottaa huomioimalla yksilön erilaiset mieltymykset ja tarpeet. Esimerkiksi pehmeät ja miellyttävät materiaalit voivat auttaa vähentämään ihon tuntoon liittyvää ärsytyksen tunnetta, kun taas karheat materiaalit voivat aiheuttaa hankausta ja ärsytystä. Saumattomat vaatteet, joissa ei ole ylimääräisiä koristeita tai kovia osia, voivat helpottaa epämukavuuden tunnetta. Myös ruoan koostumukset, lämpötila, väri tai toisiinsa sekoittuminen voivat osoittautua voimakkaiksi aistiärsykeiksi.

Aistiherkkyksien huomioiminen

Aistiherkkyksien huomioiminen on tärkeää arjen sujuvuuden kannalta. Samassa myös asteittainen siedättäminen erilaisiin aistituntemuksiin voi helpottaa, etenkin jos aistiherkkyudet rajoittavat toimintoja.

Ymmärretään, että on erilaisia aisiherkkyksiä, mitkä voivat kuormittaa olotilaa. Esimerkiksi vaatteiden luomat aistituntemukset.

Huomioidaan erilaiset aistimieltymykset:

..esimerkiksi pehmeä materiaali karhen sijaan.

..esimerkiksi vaatteet saumattomina tai pesulaput leikata irti ärsyttämästä.

..esimerkiksi kuulosuojaimet suojaamaan ääniärsykeiltä. Kovista äänistä on myös hyvä varoittaa, ettei aistiärsyke tule yllättäen.

..esimerkiksi ruoan koostumukset, lämpötila, väri tai toisiinsa sekoittuminen voi olla voimakas aistiärsyke.

Kuva 13. Aistiherkkyksien huomioiminen.

6 OPINNÄYTETYÖN JOHTOPÄÄTÖKSET

Helminen (2022, 24) määrittelee sosiaaliohjauksen sosiaalialan tutkinnon tai sitä aikaisemman opistoasteen suorittaneen ammattihenkilön työksi. Lasten- ja nuorten koti Vanamo on sosiaalialan yksikkö, jonka henkilökunnasta suurin osa on sosionomeja (AMK). Sosiaaliohjaajien lisäksi lasten kanssa työskentelevät myös lähihoitajat ja sairaanhoitajat. He kaikki yhdessä vastaavat lasten kanssa tehtävästä sosiaaliohjauksesta ja sen toteuttamisesta käytännössä. Opinnäytetyömme mukaan sosiaaliohjauksen lähtökohtia ovat neuropsykiatrisesti piirteitä omaavan lapsen ymmärtäminen, inhimillinen kohtaaminen sekä arjen haasteiden tukeminen. Näiden avulla voidaan tukea lapsen hyvinvointia ja kehitystä. Neuropsykiatrisen lapsen tarpeet ja kyvyt voivat vaihdella huomattavasti, ja siksi sosiaaliohjausta tekevien sijaishuollon ammattilaisten on hyvä olla tietoisia neuropsykiatrisista oireista ja niiden vaikutuksista lapsen arkielämään. Ymmärrys on välttämätöntä haasteiden helpottamiseksi ja lapsen tarvitseman tuen tarjoamiseksi. (Moraine 2012, 11.) Neuropsykiatriset diagnoosit, esimerkiksi ADHD, Aspergerin oireyhtymä ja Touretten oireyhtymä voivat vaikuttaa lapsen käyttäytymiseen, keskittymiseen, sosiaalisiin suhteisiin ja arjessa toimimiseen.

Helminen (2022, 29–30) kuvailee sosiaaliohjausta tehokkaana keinona, millä vastataan erikäisten ja erilaisissa elämäntilanteissa olevien asiakkaiden tuen tarpeisiin. Sosiaaliohjaus on monipuolinen ja joustava tapa tukea asiakkaita saavuttamaan tavoitteensa. Tutkimustulostemme mukaan sosiaaliohjauksen on oltava lastensuojelun kentällä johdonmukaista, selkeää ja rauhallista. Tämä antaa ennustettavuutta arkeen ja auttaa lasta ymmärtämään, että tietyt käytöstavat ja toiminnot ovat hyväksyttäviä, kun taas toiset eivät ole. Rahko (2011, 70) kuvaileekin sosiaaliohjauksen olevan konkreettista lähityötä. Tutkimuksessamme merkittävänä tekijänä pidettiin sitä, että lapsen kanssa ollaan aidosti läsnä, osoitetaan empatiaa ja suhtaudutaan lapseen avoimin mielin. Käytännössä nämä ilmiöt näkyvät sijaishuollon arjessa siten, että aikuiset kuulevat lasta, ovat vierellä ja keskittyvät lapsen kanssa toimimiseen sen sijaan, että esimerkiksi selaisivat puhelintaan tai olisivat vain fyysisesti läsnä lapsen vierellä.

Helminen (2013, 245) on korostanut, että sosiaaliohjaajien rooli on kehittyä jatkuvasti ja kehittää omaa työtään sekä käyttämiään menetelmiä. Opinnäytetyömme mukaan sijaishuollossa työntekijöiden tärkeimmät työvälineet ovat arvostava vuorovaikutus ja arkea tukevien

menetelmien käyttö, jotka edistävät luottamuksen muodostumista lapsen ja ohjaajan välillä. Tuotoksena syntynyt visuaalinen opas nostaa esiin yksikössä olemassa olevia hyviä käytäntöjä, joita voidaan hyödyntää jatkossakin lasten kanssa toimiessa. Opas on hyödyllinen työkalu jäsentämään sosiaaliohjausta niin, että kaikki tietävät, mitä asioita tulee huomioida neuropsykiatrisia haasteita omaavien lasten kanssa toimiessa. Oppaan avulla voidaan löytää erilaisia menetelmiä ja keinoja arjen haasteiden helpottamiseksi, mikä kehittää sosiaaliohjausta ja sen käytäntöjä.

Visuaalista opasta koostaessa havaitsimme, että sosiaaliohjauksen menetelmät jakautuvat toiminnanohjauksen, itsesäätelyn, tunnetaitojen, rauhoittumiskeinojen ja aistisäätelyn kokonaisuuksiin. Näiden osioiden alle sisältyy useita erilaisia sosiaaliohjauksen menetelmiä, joita yksikössä hyödynnetään. Pihlaja ja Viitala (2019, 9) ovatkin korostaneet, että lapsen ympäristöä muokkaamalla vastaamme yksilöllisiin tarpeisiin. Tutkimuksemme osoittaa, että erityislasterien kanssa toimiessa joustavuus ja yksilöllinen tuki ovat erittäin tärkeitä tekijöitä si-jaishuollon onnistumisen kannalta. Ohjauksen on oltava aikuislähtöistä, sillä se auttaa erityislasteria ymmärtämään, mitä hänen ympärillään tapahtuu ja mitä häneltä odotetaan. Selkeät ohjeet ja neuvot lisäävät ennustettavuutta arkeen, luovat turvaa sekä hahmottavat lapselle, mikä on hyväksyttävää käyttäytymistä. Aikuislähtöinen ohjaus ei kuitenkaan tarkoita, ettei lapsen tarpeita kuultaisi tai pyrittäisi ymmärtämään hänen näkökulmaansa. Lapselle tulee tarjota erilaisia vaihtoehtoja suorittaa arjen päivittäisiä toimia ja antaa mahdollisuus vaikuttaa sekä tehdä päätöksiä. Lasta voidaan rohkaista ilmaisemaan ajatuksiaan ja tunteitaan avoimesti erilaisin menetelmin, esimerkiksi kuvien avulla, piirtämällä tai erilaisia toiminnallisia aktiviteettejä hyödyntämällä.

Kärkkäinen (2017, 88–89) ja Autismiliitto (2022) ovat huomanneet, että ohjaamisen menetelmistä selkeät ohjeet, visuaaliset kuvat, positiivinen palaute ja tavoitteiden jakaminen pienempiin osiin ovat tehokkaita keinoja kehittää toiminnanohjaustaitoja. Yksikössä käytettäviä toiminnanohjauksen tukikeinoja ovat yksilölliset ohjeet ja päiväjärjestykset, mitkä helpottavat erilaisten tilanteiden ja tehtävien hahmottamista. Tavoitteiden pilkkominen pienempiin osiin auttaa lasta seuraamaan omaa edistymistään ja saavuttamaan päämääränsä. Visuaaliset muistutukset ja ohjeet helpottavat tehtävän eri vaiheissa toimimista.

On huomattu, että neuropsykiatrisesti oireilevat lapset ovat usein tunnetaidoiltaan kehityksestään jäljessä, minkä vuoksi tunnetaitojen harjoittelu on yksi olennainen osa sijaishuollossa tehtävää sosiaalihojausta. (Riihonen & Koskinen 2020, 48, 65.) Opinnäytetyön tuloksissa nousi esille, että tunnetaitojen harjoittelu lähtee yksikössä usein siitä, että opetellaan tunnistamaan erilaisia tunteita. Tähän käytetään tukena tunnekortteja tai erilaisia tundesääkarttoja. Ohjaaja auttaa lasta tunnistamaan erilaisia tunteita ja esimerkiksi lapsen tunnetilan sanoittaminen on osa kokonaisuutta. Hän saattaa todeta esimerkiksi: "huomaan, että sinua harmittaa". Tunnesäätelyä harjoitellaan yksikössämme usein niissä tilanteissa, kun tunnetila ei ole jo vallannut lapsen olotilaa. Ohjaajan kanssa voi tehdä sopimuksia siitä, että miten toimitaan, kun alkaa hermostuttaa. Tunteiden käsittelyyn nähdään vaikuttavan positiivisesti myös toiminnallinen tekeminen kuten luonnossa liikkuminen tai eläinten kanssa toimiminen.

Lapsilla, joilla on neuropsykiatrinen diagnoosi, voi olla haasteita rentoutua ja rauhoittua arjen hektisessä ympäristössä (Tukea arkeen, n.d.b). Rentoutumishetket ja rauhoittumisen tukeminen vähentää lapsen kuormitusta ja parantaa keskittymistä tuleviin toimintoihin. Aistikuormitusta voidaan vähentää poistamalla häiriötekijöitä ja käyttämällä esimerkiksi kuulosuojaimia, painopeittoa tai tekemällä hengitysharjoituksia. Ahosen (2015, 32–22) mukaan erityisesti ADHD ja autismin oireyhtymään liitetään usein haasteita itsesäätelytaidoissa. Yksikössämme selkeät säännöt, ennakointi ja syy-seuraussuhteiden opettelu auttavat lasta ymmärtämään oikeaa ja hyväksyttävää käytöstä. Huumorin käytön koetaan luovan positiivista ilmapiiriä ja vähentävän stressiä. Oksanen ja Sollasvaara (2019, 83–85) toteavatkin, että vähentämällä arjesta kuormittavia stressaavia tekijöitä, kuten melua ja hälinää, voidaan vaikuttaa nepsy-lasten jaksamiseen, keskittymiseen ja kykyyn selviytyä arjen haasteista. Sijaishuollon yksikössä tavoitteena onkin arjen sujuvuuden parantuminen, sosiaalisten taitojen ja vuorovaikutuksen parantuminen sekä lasten hyvinvoinnin edistyminen.

7 POHDINTA

Opinnäytetyön tekeminen oli meille tutkijoina merkittävää, sillä työskentelemme päivittäin neuropsykiatrisia piirteitä omaavien lasten parissa ja koemme tärkeänä arjen sosiaaliohjauksen kehittämisen. Tutkimusidea lähti liikkeelle halusta saada lisättyä tietoisuutta ohjaukseen liittyvistä menetelmistä. Opinnäytetyön prosessin aikana tutkimme teoreettiseen viitekehykseen liittyviä aineistoja ja aiempia tutkimuksia. Neuropsykiatriset häiriöt ovat olleet tutkimuksen kohde myös muissa opinnäytetöissä, esimerkiksi Kokoi ja Trygg (2021) ovat tutkineet kirjallisuuskatsauksen kautta neuropsykiatrisia häiriöitä ja ohjaamisen menetelmiä. Huomasimme, että tutkimusasetelma ja tutkimuskysymykset olivat samankaltaisia kuin omassa tutkimuksessamme. Näkökulma tutkimukseen oli kuitenkin sairaanhoidollinen ja vastauksena lapsen haastavaan käytökseen nähtiin erilaiset terapiat ja lääkehoito. Meidän opinnäytetyössämme sosiaaliohjaus ja siihen liittyvien arkea tukevien menetelmien osaaminen oli tutkimuksen merkittävin päätavoite. Tarkoituksena olikin löytää jo käytössä olevia hyviä sosiaaliohjauksen käytäntöjä ja kehittää niitä edelleen. Opinnäytetyön tuotoksena valmistunut visuaalinen opas hyödyttää erityisesti yksikköön tulevia uusia työntekijöitä, mutta myös pidempään siellä työskennelleitä. Opas on saanut erityistä huomiota yksikössämme ja se on otettu positiivisesti vastaan arjen tilanteisiin. Olemme iloisia siitä, että opinnäytetyö konkreettisesti edistää nepsy-lasten ohjaamista ja kehittää ammattilaisten osaamista tällä alalla.

Aiemmat tutkimukset (Jännti & Savinainen 2018; Autismikirjon häiriö: Käypä hoito -suositus 2023) ovat osoittaneet, että neuropsykiatriset diagnoosit ovat yleistyneet merkittävästi ja vaikuttavat monen lapsen ja perheen arkeen. Vaikka opinnäytetyö keskittyi sijaishuollossa tapahtuvaan sosiaaliohjaukseen, on tietoisuuden lisääminen nepsy-lasten ohjaamisesta tärkeää kaikilla yhteiskunnan sektoreilla. Opinnäytetyön teoreettisessa viitekehyksessä (s.17) todettiin, että neuropsykiatrisen lapsille tarjottava lastensuojelun ainoa tukimuoto on liian usein sijaishuolto. Tämä korostaa tarvetta lisätä ymmärrystä ja tukikeinoja ennen kuin tilanne vaatii huostaanottoa. Vaikka opinnäytetyön visuaalinen opas on kohdennettu vain yksikköömme käyttöön, se voi toimia kuitenkin esimerkkinä ja inspiraationa jatkokehitykselle ja laajemmalle hyödyntämiselle. Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialueella asiantuntija- ja terapia-palveluissa kommentoitiinkin, että myös perheisiin jaettavalle oppaalle olisi tarvetta. Huomasimme, että suomalainen ja eurooppalainen tutkimustieto sosiaaliohjauksesta on

hajanaista. Olisi tärkeää tutkia sosiaaliohjausta lisää, jotta kehittyisi entistä tehokkaampia ja vaikuttavampia käytäntöjä nepsylasten ja muiden sosiaalialan asiakkaiden kanssa työskentelemiseen. Mielenkiintoinen jatkotutkimus olisi myös selvitys siitä, miten sosiaaliohjaus vaikuttaa nepsylasten elämään pitkällä aikavälillä.

Opinnäytetyössämme tutkimusmenetelmä ja tiedonkeruu osoittautuivat erittäin hyväksi tämän tyyppisessä tutkimuksessa. Learning cafe -menetelmä mahdollisti monipuolisten näkökulmien ja mielipiteiden vaihtamisen tutkimusaiheesta, ja tiimien keskusteluissa vaikutti olevan luottamuksellinen ilmapiiri. Tiedonkeruumenetelmä oli jo tuttu koko työyhteisölle, joten aiheeseen päästiin nopeasti. Kehittäjäryhmään valikoitui innokkaita työntekijöitä, jotka antoivat arvokasta palautetta ja auttoivat kehittämään oppaan sisältöä. Tutkimusprosessina opinnäytetyö oli vaiheikas ja sisälsi erilaisia hetkiä innokkuudesta opinnäytetyön täydelliseen pysähtymiseen, joka johtui tekijöiden työ- ja aikatauluhaasteista. Opinnäytetyön teoreettista viitekehystä oli helppo työstää, sillä käsitellyt teemat olivat tuttuja aiemmasta. Haasteeksi koimme tutkimustiedon löytämisen sosiaaliohjauksesta. Lisäksi kansainvälistä tutkimusta neuropsykiatrisista häiriöistä löytyi pääasiassa lääketieteen näkökulmasta. Visuaalisen oppaan kokoaminen oli mielekäästä ja oli ilo nähdä, kun yksikössämme myös lapset innostuivat mukaan valokuvaamiseen. Alun perin tarkoituksena oli ottaa mukaan tutkimukseen myös yksikkömme lapsia ja nuoria. Kuitenkin pian huomasimme, että lasten osallistaminen tutkimukseen voisi olla eettisesti herkkää ja vaatisi heidän kohdallaan huolellista eettistä harkintaa ja ennakkokäsittelyä. Näin ollen rajasimme tutkimuksen osallistujiksi mukaan vain yksikkömme ohjaajat.

Opinnäytetyömme luotettavuus perustuu siihen, että suunnittelimme prosessia huolellisesti ja toteutimme sen suunnitelman mukaisesti. Prosessin aikataulutusta olisimme voineet parantaa, etenkin raportoinnin osalta. Tutkimusmenetelmät ja tulokset ovat dokumentoitu huolellisesti, ja analyysissä käytetyt menetelmät ovat kuvattu yksityiskohtaisesti. Käytimme erilaisia lähteitä tutkimusongelman käsittelyssä ja aineistonkeruussa. Tämä auttoi meitä saamaan monipuolisen kuvan sosiaaliohjauksen käytännöistä nepsylasten parissa. Opinnäytetyön laadukkuutta olisi täydentänyt kansainvälisten aineistojen saatavuus. Pyrimme suojaamaan osallistujien yksityisyyttä ja luottamuksellisuutta. Tutkimukseen osallistuneiden henkilöllisyys ei ollut mahdollista tulla tunnistettavaksi. Yksityisyyden vuoksi visuaalinen opas ei ole kokonaisuudessaan saatavilla raportin liitteenä. Kriittisesti pohdimme, ovatko

opinnäytetyöntulokset sovellettavissa ainoastaan meidän tutkimusyksikköömme ja sen hetkiseen tilanteeseen, vai onko niitä mahdollista yleistää neopsylasten sosiaaliohjaamisen käytäntöihin laajemmalla tasolla. On tärkeää huomioida, että aineistonkeruu tapahtui tiettyä ajanjaksona ja tiettyjen asiakkaiden sijoituksen aikana, mikä voi vaikuttaa tuloksiin ja niiden yleistettävyyteen.

Mielestämme saimme kerättyä kattavasti aineistoa ja vastattua samalla asetettuihin tutkimuskysymyksiin. Opinnäytetyömme tutkimustulokset toivat esiin, että erityislapsen tarvitsevat erityistä ymmärtämistä ja huolenpitoa. Tutkimuksen mukaan parhaita keinoja vastata neuropsykiatrisesti oireilevan lapsen haasteisiin ovat ympäristön ja toiminnan selkeyttäminen lapsen tarpeita vastaavaksi. Tämän lisäksi tavoitteiden asettaminen lapsen taitojen mukaiseksi, asioiden riittävä ennakointi, visuaaliset keinot hahmottamisen tukena ja halu ymmärtää lapsen tapaa toimia ovat sosiaaliohjauksen kannalta merkittäviä tekijöitä. Uskomme, että tiedon lisääntyminen neuropsykiatrisia piirteitä omaavan lapsen sosiaaliohjauksesta parantaa kokonaisuudessaan palveluiden laatua.

8 LÄHTEET

- Aaltio, I. & Puusa, A. 2020. Mitä laadullisen tutkimuksen arvioinnissa tulisi ottaa huomioon? Teoksessa Puusa, A. & Juuti, P. (toim.) Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Helsinki: Gaudeamus, 177–188.
- Ackerman, A. 2017. An Integrated Model for Counselor Social Justice Advocacy in Child Welfare. *The Family journal* 25(4), 389–397.
- ADHD: aktiivisuuden ja tarkkaavuuden häiriö: Käypä hoito -suositus. 2019. Suomalaisen lääkäriseura Duodecimin, Suomen Lastenneurologisen yhdistys ry:n, Suomen Lastenpsykiatriyhdistyksen ja Suomen Nuorisopsykiatrisen yhdistyksen asettama työryhmä. Artikkelin tunnus: hoi50061 . Helsinki: Suomalainen Lääkäriseura Duodecim. Viitattu 3.3.2023. [ADHD \(aktiivisuuden ja tarkkaavuuden häiriö\) \(kaypahoito.fi\)](#)
- Ahonen, L. 2015. Varhaiskasvattajan toiminta päiväkodin haastavissa kasvatustilanteissa. Kasvatustieteiden yksikkö. Tampereen yliopisto. *Acta Universitatis Tamperensis* 2015. Väitöskirja. Viitattu 10.3.2023. [978-951-44-9971-5.pdf \(tuni.fi\)](#)
- Ahonen, T., Aro, T., Marttinen, M. & Siiskonen, T. 2004. Kielen kehityksen erityisvaikeus. Teoksessa Ahonen, T., Siiskonen, T. & Aro, T. (toim.) *Sanat sekaisin? Kielelliset oppimisvaikeudet ja opetus kouluikässä*. Jyväskylä: PS-Kustannus, 19–32.
- Araneva, M. 2021. Kuka auttaisi nepsy-lastaa? SOS-lapsikylä. Verkkosivu. Viitattu 11.12.2022. [Kuka auttaisi nepsy-lastaa? - SOS-Lapsikylä \(sos-lapsikyla.fi\)](#)
- Autismikirjon häiriö: Käypä hoito -suositus. 2023. Suomalaisen lääkäriseura Duodecim ja Suomen Lastenpsykiatriyhdistyksen, Suomen Nuorisopsykiatrisen Yhdistyksen, Suomen Kehitysvammalääkäreiden, Suomen Lastenneurologisen Yhdistyksen ja Suomen Psykiatriyhdistyksen asettama työryhmä. Artikkelin tunnus: hoi50131 Helsinki: Suomalainen Lääkäriseura Duodecim. Viitattu 21.4.2023. *Autismikirjon häiriö (kaypahoito.fi)*
- Autimisliitto. 2022. Toiminnanohjaus. Viitattu 12.4.2023. [Toiminnanohjaus - Autismiliitto](#)
- Autimisliitto. 2023. Autismikirjon diagnosointi. Viitattu 6.3.2023. [Diagnosointi - Autismiliitto](#)
- Cath, DC., Hedderly, T., Ludolph, AG., Stern, JS., Murphy, T., Hartman, A., Czernecki, V., Robertson, MM., Martino, D., Munchau, A. & Rizzo, R. 2011. European clinical guidelines for Tourette syndrome and other tic disorders. *European & Child Adolescent Psychiatry* 20(4), 155-171.
- Chaidi, I. & Drigas, A. 2020. Autism, Expression, and Understanding of Emotions: Literature Review. *International Journal of Online and Biomedical Engineering* 16 (2), 94-111. <https://doi.org/10.3991/ijoe.v16i02.11991>

- CHADD. n.d. About ADHD. Verkkosivu. Viitattu 23.1.2023. [aboutADHD.pdf \(d393uh8gb46l22.cloudfront.net\)](https://d393uh8gb46l22.cloudfront.net/aboutADHD.pdf)
- Eskoon tuki- ja osaamiskeskus. (n.d.) Lasten ja nuorten koti Vanamo. Verkkosivu. Viitattu 13.2.2022. [Lasten- ja nuorten koti Vanamo - Tuki- ja osaamiskeskus Eskoo](#)
- Haapasalo, S. 2006. Erilainen oppijuus haasteena ja voimavarana. Aikuiskasvatus 26(1), 32-38. <https://doi.org/10.33336/aik.93665>
- Heikkinen, H. L. T., Roivio, E. & Syrjälä, L. 2010. Toimintatutkimus prosessina. Teoksessa Heikkinen, H. L.T, Rovio, E. & Syrjälä, L. (toim.) Toiminnasta tietoon: Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. Helsinki: Kansanvalitusseura, 78–93.
- Heino, T., Hyry, S., Ikäheimo, S., Kuronen, M., Rajala, R. 2016. Lasten kodin ulkopuolelle sijoittamisen syyt, taustat, palvelut ja kustannukset: HuosTA-hankkeen (2014-2015) päätulokset. Terveystieteiden tutkimuskeskuksen raportti 3/2016. Helsinki. [Lasten kodin ulkopuolelle sijoittamisen syyt, taustat, palvelut ja kustannukset : HuosTa-hankkeen \(2014- 2015\) päätulokset \(julkari.fi\)](#)
- Helminen, J. 2013. Päämääränä Sosiaalialan ammattilaisuus - Sosiaaliohjaajien näkemyksiä ammattialasta. Yhteiskuntatieteiden tiedekunta. Lapin yliopisto. Acta Universitatis Lapponiensis: 260. Väitöskirja. Viitattu 30.9.2022. [Helminen Jari ActaE127_11.11.2013pdfA.pdf \(ulapland.fi\)](#)
- Helminen, J. 2022. Sosiaaliohjauksen tekijät ja tehtävät. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Horsma, T. & Jauhiainen, E. 2004. Sosiaalihuollon tehtävä- ja ammattirakenteen kehittämisprojektin loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2004:10. Helsinki. [Microsoft Word - STEAM-raportti-uusi-4.doc \(valtioneuvosto.fi\)](#)
- Huttunen, M. & Socada, L. 2019. ADHD: aktiivisuuden ja tarkkaavuuden häiriö. Suomalainen lääkärisseura Duodecim. Verkkosivu. Viitattu 16.2.2023. [ADHD \(aktiivisuuden ja tarkkaavuuden häiriö\) - Terveyskirjasto](#)
- Hyytiäinen-Ruokokoski, U. 2001. Diagnoosina dysfasia. Opas kielihäiriöisen lapsen vanhemmille. 2.painos. Turku: Aivohalvaus- ja dysfasialiitto ry.
- Janhonen, S. & Nikkonen, M. 2001. Laadulliset tutkimusmenetelmät hoitotieteessä. Helsinki. WSOY
- Jäntti, E. & Savinainen, R. 2018. Nepsyt Erityistä elämää. Hämeenlinna: Karisto Oy.
- Kananen, J. 2012. Kehittämistutkimus opinnäytetyönä: kehittämistutkimuksen kirjoittamisen käytännön opas. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

- Kananen, J. 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä: miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Kananen, J. 2015. Opinnäytetyön kirjoittajan opas: Näin kirjoitan opinnäytetyön tai pro gradun alusta loppuun. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Kehityksellinen kielihäiriö (kielellinen erityisvaikeus, lapset ja nuoret): Käypä hoito -suositus. 2019. Suomalaisen lääkäriseura Duodecimin, Suomen Foniatri ry:n ja Suomen Lastenneurologisen Yhdistyksen asettama työryhmä. Artikkelin tunnus: hoi50085 Helsinki: Suomalainen Lääkäriseura Duodecim. Viitattu 13.3.2023. [Kehityksellinen kielihäiriö \(kielellinen erityisvaikeus, lapset ja nuoret\) \(kaypahoito.fi\)](#)
- Kerola, K., Kujanpää, S. & Timonen, T. 2009. Autismikirjo ja kuntoutus. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Kokoi, M. & Trygg, O. 2021. Neuropsykiatristen häiriöiden mukana tuomat haasteet ja niiden ohjausmenetelmät. Sairaanhoidajan tutkinto-ohjelma. Laurea-ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö. Viitattu 17.5.2023. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2021111420204>
- Kuula, A. 1999. Toimintatutkimus: kenttätyötä ja muutospyrkimyksiä. Tampere: Vastapaino.
- Kärkkäinen, K. 2017. Vahvista lasta. Helsinki: Duodecim.
- Laiho, K. 2007. Lastensuojelu. Teoksessa Kananoja, A., Lähteinen, M., Marjamäki, P., Laiho, K., Sarvimäki, P., Karjalainen, P. & Seppänen, M. (toim.) Sosiaalityön käsikirja. Helsinki: Tietosanoma, 132–164.
- Laine, E. 2015. Kun arki ei suju, kyse voi olla aistikäsittelyn ongelmista. Verraton: Adhd:n ja kehityksellisen kielihäiriön erikoislehti. Verkkosivu. Viitattu 15.9.2022. [Kun arki ei suju, kyse voi olla aistikäsittelyn ongelmista | Aivoliitto](#)
- Lapsen kasvatusta. n.d. Itsesäätely – näin tuet lasta kohti omia unelmia! Verkkosivu. Viitattu 15.3.2023. [Itsesäätely - näin tuet lasta kohti omia unelmia! - Lapsenkasvatusta](#)
- Lastensuojelulaki 13.4.2007/ 417. Viitattu 18.8.2022. [Lastensuojelulaki 417/2007 - Ajantasainen lainsäädäntö - FINLEX ®](#)
- Lastensuojelun käsikirja (THL). n.d. Lastensuojelulaitokset. Verkkosivu. Viitattu 10.10.2022. [Lastensuojelulaitokset - THL](#)
- Lastensuojelun käsikirja (THL). 2022. Lastensuojeluilmoitus ja lastensuojeluasian vireilletulo. Verkkosivu. Viitattu 5.3.2023. [Lastensuojeluilmoitus ja lastensuojeluasian vireilletulo - THL](#)

- Lastensuojelun käsikirja (THL). 2023a. Lastensuojelun asiakassuunnitelma. Verkkosivu. Viitattu 15.4.2023. [Lastensuojelun asiakassuunnitelma - THL](#)
- Lastensuojelun käsikirja (THL). 2023b. Lastensuojelun avohuollon tukitoimet. Verkkosivu. Viitattu 20.3.2023. [Lastensuojelun avohuollon tukitoimet - THL](#)
- Lastensuojelun käsikirja (THL). 2023c. Lastensuojeluilmoitus. Verkkosivu. Viitattu 27.4.2023. [Lastensuojeluilmoitus - THL](#)
- Lepistö-Paisley, T. & Kujala, T. 2023. Autismiystävällinen oppimisympäristö. Duodecim. Verkkosivu. Viitattu 14.2.2023. [Autismiystävällinen oppimisympäristö \(kaypahoito.fi\)](#)
- Moraine, P. 2012. Tarkkaavaisuus haltuun! Toiminnanohjaustaitojen vahvistuminen. Helsinki: Kehitysvammaliitto.
- Mthembu, M. & Mkhize, N. 2019. Social workers' reflections on utilising indigenous games in child counselling. The Social Work Practitioner-Researcher 31(2).
- Mäenpää, N. 2019. Järjestelmä on rikki. Nepsy-lapsia syrjäytetään yhteiskunnasta. Dialogi. Verkkosivu. Viitattu 16.11.2022. [Järjestelmä on rikki. Nepsy-lapsia syrjäytetään yhteiskunnasta – Dialogi \(diak.fi\)](#)
- Mäkinen, P., Raatikainen, E., Rahikka, A. & Saarnio, T. 2009. Ammattina sosionomi. Helsinki: WSOYpro.
- Nepsytietoa. n.d. Itsesäätelyn harjoittelu. Verkkosivu. Viitattu 3.1.2023. [itsesäätelytaitojen harjoittelu – nepsytietoa.fi](#)
- NäeNepsy. n.d.a. Tietoa kaikille nepsy-piirteistä. Verkkosivu. Viitattu 4.3.2023. [Tietoa kaikille nepsy-piirteistä | Näe nepsy \(naenepsy.fi\)](#)
- NäeNepsy. n.d.b. Tietoa: tietoa neurokirjosta. Verkkosivu. Viitattu 20.12.2022. [Tietoa | Näe nepsy \(naenepsy.fi\)](#)
- Oksanen, J. & Sollasvaara, R. 2020. Esteillä hyvästit. 2.painos. Helsinki: Autismisäätiö.
- Papunet. 2020. LOVIT - avain onnistuneeseen kohtaamiseen. Verkkosivu. Viitattu 8.1.2023. [LOVIT - avain onnistuneeseen kohtaamiseen | Papunet](#)
- Parikka, J., Halonen-Malliarakis, N. & Puustjärvi, A. 2017. Vaikeudesta voimaksi: Neuropsykiatriset häiriöt ja niiden huomioiminen koulussa. 2.painos. Helsinki: Finn Lectura.
- Partanen, I. 2005. Arvot ja eettiset periaatteet toiminnan kulmakivenä: dialogi sijaishuollon käytännön ja Martti Lindqvistin ajatusten välillä. Teoksessa Laaksonen, S. &

Kemppainen, M. (toim.) Oljista, risuista vai tiilestä? Artikkeleita hoidon laatua tukevista tekijöistä sijaishuollossa. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.

Pasanen, T., Katajamäki, K., Martikainen, S. & Åstedt, T. 2015. Lastensuojelun erityisyksikköön sijoitettujen lasten psykiatrinen oirehdinta, tarkkaavaisuus ja toimintakyky: Intensiivihoidojakson jälkeen kotiin palaavien ja sijaishuollossa jatkavien lasten ryhmien vertailu. Yhteiskuntapolitiikka 80 (4), 349-364.

Perustuslaki 11.6.1999/731. Viitattu 15.9.2022. [Suomen perustuslaki 731/1999 - Ajantasainen lainsäädäntö - FINLEX®](#)

Pihlaja, P. & Viitala, R. 2019. Varhaiserityiskasvatus. 2. päivitetty painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Positiivinen kasvatus. 2018. Lapsen itsesäätely – miten tukea lapsen itsesäätelyä. Verkkosivu. Viitattu 5.3.2023. [Lapsen itsesäätely – miten tukea lapsen itsesäätelyä? - Positiivinen kasvatus](#)

Puustjärvi, A. 2020. Add ja Adhd. Verraton Adhd:n ja kehityksellisen kielihäiriön erikoislehti. Verkkosivu. Viitattu 25.2.2023. [Kysy meiltä | Aivoliitto](#)

Puustjärvi, A. 2022. Aistiyliherkkä lapsi voi kokea rasittavana tilanteet, joissa ei muiden mielestä ole mitään erityistä. Tunnetaitoja lapselle. Verkkosivu. Viitattu 14.2.2023. [Aistiyliherkkyys | Tunnetaitoja lapselle -verkkokauppa](#)

Rahko, E. 2011. Samassa veneessä sosiaalialalla: tutkimus sosiaalityöntekijöiden ja sosiaaliohjaajien kokemuksista työparityöstä. Valtakunnallinen sosiaalityön yliopistoverkosto Sosnet. Lapin yliopisto. Pro Gradu -tutkielma. Viitattu 25.10.2022. [Rahko_Elina.indd \(sosnet.fi\)](#)

Riihonen, R. & Koskinen, M. 2020. Kuinka kiukku kesytetään: lasten aggressiokasvatus. 2. painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Saastamoinen, K. 2010. Lapsen asema sijaishuollossa - käsikirja arjen toimintaan. Helsinki: Edita.

Sinko, P., Pitkänen, M., Hoikkala, S., Pollari, K. & Martiskainen, T. 2016. Rajapinnoilla: lapsen erityisten tarpeiden huomioiminen sijaishuoltoapaikan valinnassa. E-kirja. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto. Viitattu 2.2.2023. [Rajapinnoilla1.pdf \(Iskl.fi\)](#)

Socada, L. 2020. Autismikirjon häiriöt. Duodecim Terveyskirjasto. Verkkosivu. Viitattu 1.4.2023. [Autismikirjon häiriöt - Terveyskirjasto](#)

Sosiaalihuoltolaki 30.12.2014/1301. Viitattu 14.12.2022. [Sosiaalihuoltolaki 1301/2014 - Ajantasainen lainsäädäntö - FINLEX®](#)

- Sosiaali- ja terveysministeriö. n.d. Lastensuojelu. Verkkosivu. Viitattu 14.8.2022. [Lastensuojelu - Sosiaali- ja terveysministeriö \(stm.fi\)](#)
- Sosiaali- ja terveysministeriö. 2019. Lastensuojelun laatusuositus. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2019:8. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. [Lastensuojelun laatusuositus \(valtioneuvosto.fi\)](#)
- Sosiaali- ja terveysministeriö. 2020. Lastensuojelulain muutokset 1.1.2020. Lastensuojelun vaativan sijaishuollon uudistamistyöryhmän loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2020:28. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. [Lastensuojelun vaativan sijaishuollon uudistamistyöryhmän loppuraportti \(valtioneuvosto.fi\)](#)
- Sosiaali- ja terveysministeriö. 2023. Sosiaalipalvelujen saatavuus. Verkkosivu. Viitattu 16.4.2023. [Sosiaalipalvelujen saatavuus - Sosiaali- ja terveysministeriö \(stm.fi\)](#)
- Suojanen, U. 2004. Toimintatutkimus ammatillisen kehittymisen välineenä. Metodix. Verkkosivu. Viitattu 12.12.2021. [Ulla Suojanen: Toimintatutkimus ammatillisen kehittymisen välineenä – METODIX](#)
- Särkikangas, U. & Seppälä, R. 2022. Nähkää meidät!: Miten vastata erityisperheiden hätähuutoon? Helsinki: Basam Books.
- Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. 2023. Lapsen osallisuus. Verkkosivu. Viitattu 5.4.2023. [Lapsen osallisuus - THL](#)
- Trogen, T. n.d. Näin autat lasta itsesäätelyyn. Erityisvoimia. Verkkosivu. Viitattu 23.2.2023. [Näin autat lasta itsesäätelyyn - Erityisvoimia.fi](#)
- Tukea arkeen. n.d.a). Aistiherkkydet. Verkkosivu. Viitattu 15.4.2023. [Aistiyliherkkyys :: nepsy \(nepsyarki.com\)](#)
- Tukea arkeen. n.d.b. Rauhoittuminen. Verkkosivu. Viitattu 13.4.2023. [Rauhoittuminen :: nepsy \(nepsyarki.com\)](#)
- Tukea arkeen. n.d.c. Tunnetaidot. Verkkosivu. Viitattu 24.3.2023. [Tunteet :: nepsy \(nepsyarki.com\)](#)
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Helsinki : Tutkimuseettinen neuvottelukunta. https://tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf
- Valkama, N. 2012. Sosiaaliohjaus lastensuojelun sosiaalityön asiakasprosessissa: Paikallista sosiaaliohjauksen jäsentämistä Porin perusturvan lastensuojelun avoimuuden

muutostiimissä. Sosiaalialan ylempi tutkinto-ohjelma. Satakunnan ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö. 9.3.2023. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2012112716897>

Vilka, H. 2007. Tutki ja kehitä. 2.painos. Helsinki: Tammi.

World Health Organization (WHO). 2019. Attention deficit hyperactivity disorder: ADHD. Verkkosivu. Viitattu 18.1.2023. [EMRPUB_leaflet_2019_mnh_214_en.pdf \(who.int\)](#)

Åberg, L. 2021. Tic-oireet, nykimishäiriöt ja Touretten oireyhtymä. Suomalainen lääkäri-seura Duodecim. Verkkosivu. Viitattu 13.4.2023. [Tic-oireet, nykimishäiriöt ja Touretten oireyhtymä - Terveyskirjasto](#)

LIITTEET

Liite 1. Learning Cafe

Liite 1. Learning Cafe

Teemme opinnäytetyötä ohjaamiseen liittyvistä menetelmistä, joilla voi vastata asiakastilanteisiin Vanamossa.

Millaisilla menetelmillä voit tukea ja ohjata lasta?

Lapsella on läksyt tekemättä hetkessä, jolloin jo pitäisi lähteä kouluun.

Lapsi on keskittynyt omiin leikkeihinsä ja lapsen kuuluisi siirtyä iltapesuihin.

Lapsi ei suostu siirtymään pois tietokoneelta/televisiolta, kun peliaika päättyy.

Lapsi kiukuttelee siitä, että arki on liian sekava/täynnä tekemistä/vaativa.

Lapsi itkee huoneessaan ja sille ei ole tiedossa mitään syytä.

Lapsi on pettynyt rajaamiseen ja osoittaa sen huutamalla ja raivoamalla.

Lapsi juoksentelee pitkin osastoa, naureskelee ja puhuu nopeasti.

Lapsella on aistisäätelyn haasteita ja hän ei suotu pukemaan uusia vaatteita tai syömään tarjolla olevaa ruokaa.

Lapsi hakee voimakkaita aistikokemuksia esimerkiksi voimakkaita ääniä huudellen tai paukutellen paikkoja.

Vuoroon tulee uusi työntekijä, jolla ei ole aiempaa kokemusta neapsylapsista, mitkä ovat ensimmäiset ohjeet, jotka annat lasten ohjaamiseen?